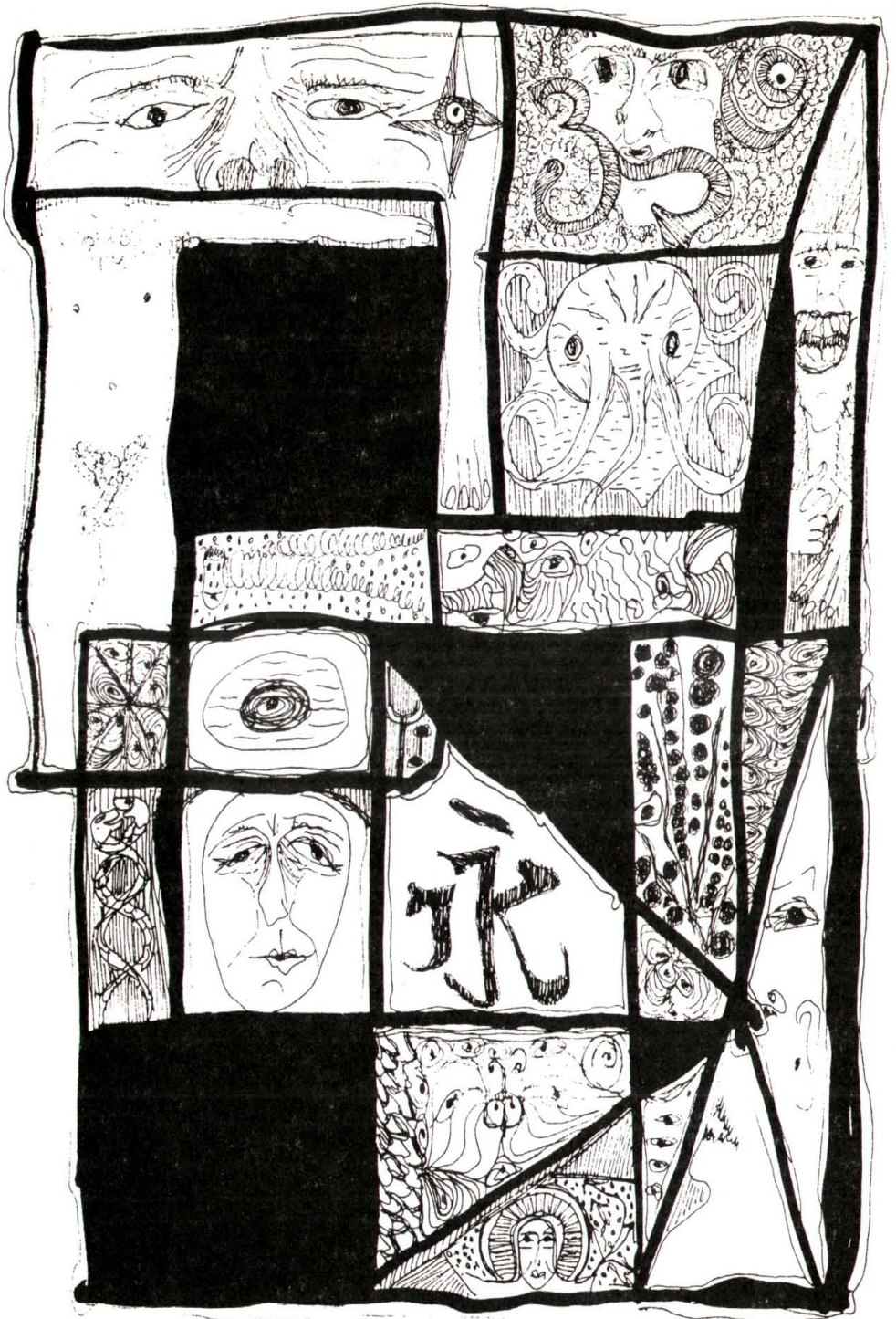

könyv
könyvtár
könyvtáros

1996
február

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1996. február

Tartalom

<i>Könyvtárpolitika</i>	
Dán Krisztina: Iskolai könyvtárak Magyarországon	3
Dr. Száva-Kováts Endre: A Parlamenti Könyvtár jubileuma	9
Tájékoztató a Könyvtári Szakmai Kollégium 1995. évi II. pályázatának elbírálásáról	15
<i>Műhelykérdések</i>	
Csobai László: Ünnepe előtti beszélgetés	19
Nagy Erzsébet: Megalkuvások egy gyűjtemény számítógépes feldolgozásában	29
Ábrahám Vera: Csongrád Megyei Nemzetiségi Báziskönyvtár	33
Mikulás Gábor: Minőség a könyvtárban	35
Somkuti Gabriella: A Széchenyi Könyvtár készülő múzeumáról	38
<i>Könyv és Nevelés</i>	
Balogh Ferencné: Egy tantárgyközi feladat: az olvasás	40
Kovács Mária: A könyvtárostanárok felkészítése	43
Antal Mária: Elriaszt vagy rászoktat az iskola?	49
<i>Extra Hungariam</i>	
Nemes Erzsébet: Muravidéki könyvtárosok vendégeként Szlovéniában	53
Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	58

Lapunk e számában Tállai Katalin grafikái szerepelnek.

From the contents

Krisztina Dán: School libraries in Hungary (3);

Dr. Endre Száva-Kováts: The anniversary of the Library of the Hungarian Parliament (9);

Information on the grants of the National Cultural Fund in the second half-year of 1995 (15).

Cikkeink szerzői

Ábrahám Vera, a Kisebbségi Egyesületek Csongrád Megyei Báziskönyvtárának vezetője; *Balogh Ferencné*, a Veszprém Megyei Könyvtár vezetője; *Csobai László*, a Békés Megyei Könyvtár főmunkatársa; *Dán Krisztina*, a BPI főmunkatársa; *Kovács Mária*, a BDTF docense; *Mikulás Gábor*, a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola könyvtárának munkatársa; *Nemes Erzsébet*, az OSZK munkatársa; *Somkuti Gabriella*, az OSZK ny. osztályvezetője; *Száva-Kováts Endre*, az Országgyűlési Könyvtár főigazgatója

Szerkesztőbizottság:

Domsa Károlyné elnök

Csaba Gabriella, Maurer Péter, Poprády Géza, Tóthné Környei Márta

Szerkeszti:

Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdatuzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 96.018

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

HU-ISSN 1216-6804

Iskolai könyvtárak Magyarországon

Amióta iskola létezik, könyvtára is van...

Más európai országokhoz hasonlóan Magyarországon is az iskolai könyvtár az egyik legrégebbi könyvtártípus. Első hazai iskolánk a XI. sz.-ban alapított Szent Márton-hegyi (pannonhalmi) kolostori iskola *könyvjegyzékben* tudósított arról, hogy milyen könyvekhez juthatott a középkorban élő tanár és diák. Később a XVI–XIX. században (reformáció, ellenreformáció, felvilágosodás, reformkor) alapított felekezeti kollégiumok írásos forrásai is gazdagon emlékeznek meg a könyvtárakról, amelyek elválaszthatatlanul összefonódtak az iskola múltjával. Ezek az iskolák a magyar és az európai művelődés szellemi központjai voltak. Könyvtáraikat századokon keresztül adományokból és önerőből gyarapították és féltő gondoskodással őrizték gyűjteményeiket.

A történelem viharai, háborúk, társadalmi forradalmak, tűzvész, fosztogatás, erőszakos megsemmisítés azonban sok nagy múltú iskola könyvtárát károsították meg vagy pusztították el. De a napjainkig fennmaradó rész még így is felbecsülhetetlen művelődés-, neveléstörténeti érték. Ma száznál több középiskolában találunk 1801 előtti muzeális értékű anyagokat: kódextöredékeket, ősnymtatványokat, kéziratokat és a neveléstörténeti kutatások szempontjából hiánypótló iskolatörténeti anyagokat (évkönyvek, értesítők stb.), amelyek segítségével egyre több oktatási intézmény szeretné múltját és a könyvtár történetét rekonstruálni.

Minden iskolában legyen könyvtár!

Az iskolai könyvtárak létrehozásának és működésének rendeleti szabályozása a XIX. század végén kezdődött el. A népoktatás kiterjesztése, később a reformpedagógia eszméi jó hatással voltak az iskolai könyvtárak fejlődésére. A közoktatási kormányzat felismerte a könyvek, a könyvtár szerepét a tanulók személyiségének fejlődésében, olvasóvá nevelésében és a tanárok szakirodalmi ellátásában. Külön ifjúsági és nevelői könyvtárat hoztak létre, amelyek csak 1971 után egyesültek. Anyagilag is támogatták a gyűjtemények gyarapítását, de rendszeresen kiadott könyvjegyzékekkel megszabták az állományok tartalmi összetételét.

A kemény diktatúra évei

A 40-es évek végétől a kemény politikai, ideológiai diktatúra a maga egyoldalú pedagógiai törekvéseivel jelentős visszalépést jelentett a korábbiakhoz képest: a kommunista nevelési célok érdekében „megtisztították” az iskolákat szellemi értékeiktől. A tisztogatásnak áldozatul estek a világ- és magyar irodalom jeles

klasszikus alkotásai, a kommunista ideológiától eltérő szakirodalom, a korábbi rendszerben készült lexikonok, monografikus munkák. De nem kedveztek az iskolai könyvtárak fejlődésének a felülről vezérelt nevelési elvek és az „egytan-könyvűség” sem.

Pozitív változások a 60-as években

A 60-as években pozitív változások indultak meg az iskolai könyvtárügyben. Oktatási és könyvtárügyi irányítók, kutatók és könyvtárostanárok egy szűkebb köre a szabadabb szellemű iskola eszköztárát látták az iskolai könyvtárban, a könyvtárhasználatra nevelésben. Megindult az iskolai könyvtárak hálózattá szerveződése: az Országos Pedagógiai Könyvtárban egy módszertani csoport jött létre, a megyékben (fővárosban) pedig iskolai könyvtári szakfelügyelőket bízta meg az iskolai könyvtárak szakmai segítségével, szakmai munkaközösségek szervezésével. Később kialakultak a megyei hálózatok, élükön a megyei pedagógiai intézetekkel és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (az Országos Pedagógiai Könyvtár utódja) ezek koordinálását, szakmai összefogását kapta feladatul. A magyar iskolai könyvtárak tehát önálló hálózati szervezetben működtek és működnek ma is, de a közművelődési könyvtárakkal szoros együttműködésben. (Néhány esetben a megyei vagy városi közművelődési könyvtár vállalta egy-egy körzet iskolai könyvtárainak szakmai rendezését, sőt központi ellátását is. Az együttműködés egy másik formája a kettős funkciójú könyvtárak létrehozása volt, amelyek iskolai és közkönyvtári feladatokat láttak el.)

Az Országos Pedagógiai Könyvtár mint hálózati központ szakmai módszertani lapot indított 1966-ban *Könyv és Nevelés* címen, melyet megszűnéséig (1987-ben) a könyvtár módszertani csoportja szerkesztett. Ezen kívül szakmai konferenciákat, tapasztalatcseréket rendeztek az iskolai könyvtár pedagógiai felhasználását szolgáló szemléleti váltás meggyorsítása érdekében.

Fontos eseménye volt e folyamatnak az *első iskolai könyvtári normatíva megjelenítése 1971-ben*. E dokumentum kimondta, hogy az iskolai könyvtár feladata több mint a tananyag kiegészítése, a tanulók olvasóvá nevelése. Eszközeivel megvalósulhat a tananyag eddigiektől eltérő feldolgozása, és eközben a tanulók megtanulhatják az önálló ismeretszerzés munkaformáit. A fenti célokhoz a normatíva reális működési feltételeket fogalmazott meg. Hatására néhány évig meggyorsult az iskolák könyvtári kondícióinak javítása, de később ez a lendület megcsappant szemléleti és pénzügyi okok következtében.

A könyvtár pedagógiai hasznosításának eredményei és gondjai a nyolcvanas évek közepéig

Egy puhább szellemi diktatúra keretei között érezhetőbbé vált a nyugat-európai pedagógiai irányzatok hatása, a tanulmányutak tapasztalatai lassan beszűrődtek az iskola falai közé is. A 70-es évek második felében felfedezhetőek azok a pedagógiai kísérletek, melyek az „egykönyvű, egymódszerű” ismeretközvetítés helyett a tanulók öntevékenységének, a felfedezettő, problémamegoldó tanulás-

nak, a tanuló és tanár kommunikációjának nyitottak tág teret. Ezzel párhuzamosan az iskolai és közművelődési könyvtárosok közül egyre többen tartották fontosnak, hogy a tanulók kisgyermekkoruktól kezdve, játékos formában ismerkedjenek meg a könyvtár tájékoztató eszközeivel, szellemi kincseivel, otthonosan használják a könyvtárat és képesek legyenek a megszerzett ismereteket saját tudásukká alakítani. Sok-sok csoportos foglalkozást tartottak mindkét könyvtár-típusban, fokozatosan kimunkálták az ún. könyvtári óra didaktikai alapjait, eredményes módszereit. Színvonalas módszertani kiadványok őrzik a felhalmozott tapasztalatokat, amelyek előkészítették, megalapozták az *1978-as általános iskolai tanterv* – európai viszonylatban is – *előremutató könyvtárismereti, -használati tematikáját*. Ebben a tantervben a könyvtárismeret összefüggő rendszere a magyar nyelv és irodalom tananyagába épült be, de gyakoroltatásának követelménye más tantárgyakban (történelem, biológia stb.) is helyet kapott. Tapasztalataink szerint ez a program a legsikeresebben az alsó tagozatban (6–10 éves korcsoport) valósult meg, a tanítók játékos formában sok-sok gyerekkel meg tudták szerettetni a könyvtárat, a könyvvvel végzett tevékenységet.

Kevésbé vált általánossá viszont a könyvtári tájékozódás megtanítása a felső tagozatban (11–14 évesek), mivel hiányzott a magyar szakosok ehhez szükséges szaktudása és az iskolai könyvtár működési, szakmai feltételei sem voltak elegendők. Ennél is nagyobb problémát jelentett az, hogy az iskolák többségében a pedagógiai gyakorlat még nem igényelte, nem tudta hasznosítani a könyvtári eszközöket. Ehhez mindenekelőtt a hagyományos tanítási-tanulási módszereknek, stratégiáknak kellett volna megváltoznia. Az általános szemléletre többek között az is jellemző volt, hogy sem a középiskolákban, sem a felsőoktatási intézményekben nem építkezett tovább az alapfokon kidolgozott könyvtárismereti tanterv.

Alapvetően tehát szemléleti és pénzügyi problémákra vezethető vissza, hogy az oktatási intézmények nagyobb hányadában a mai napig nem sikerült megteremteni a könyvtári működtetés szükséges feltételeit. *A jelenlegi állapotok szerint az általános iskolák kb. egyharmadában és a középfokú intézmények 50-60%-ában sikerült csak az iskola szükségleteinek megfelelő szolgáltatásokat kialakítani.* A könyvtár eltérő megítélése következtében egyre nagyobb különbségek jönnek létre könyvtár és könyvtár között.

Rendszerváltás előtt, rendszerváltás után (1985-től napjainkig)

Különösen azokban az iskolákban javulhattak látványosan a könyvtári körülmények, ahol a nyolcvanas években megnövekedett pedagógiai szabadság hatására megindulhatott a kísérletezés, fejlesztő folyamat az iskolai munka tartalmi, módszertani kísérletezése érdekében. Sok intézményben ment végbe szerkezeti és profilváltás. Az új szakmai programokhoz pedig új helyi tantervekre, taneszközökre volt szükség. Később a rendszerváltás éveiben tömegével avultak el tartalmilag a tankönyvek, különösen a társadalomtudományok területén, így a hiteles, friss ismereteket más forrásokból kellett megszerezni. Egyre több olyan feladatot kellett tanárnak, diáknak megoldania, amire nem volt „kész recept” egy tankönyvből megadható válasz: sok-sok ismerethordozóból kellett az információkat

össze gyűjteni, feldolgozni. Ehhez pedig nélkülözhetetlenné vált a jó összetételű és feldolgozott könyvtári állomány, a könyvtári anyagok igénybevételéhez szükséges személyi és tárgyi feltételek, valamint a használatához szükséges ismeretek elsajátítása.

Az új kihívásokkal lépést tartó iskolák ezért elfogadták azokat a szolgáltatási és működési követelményeket és feltételeket, amelyeket a *203/1986-os iskolai könyvtári normatíva újonnan fogalmazott meg*, és erőfeszítéseket tettek megvalósítására. A fejlesztés irányába hatott az *1993-as Közoktatási Törvény* is, amely 1945 óta első ízben mondta ki, hogy tanulónak, nevelőnek joga van a munkájához, tanulásához, önképzéséhez szükséges információk eléréséhez, megszerzéséhez, és először szabályozta megnyugtató módon a könyvtárostanárok státuszát, munkaidejét, képzési követelményeit.

Újabb pedagógiai érv az iskolai könyvtárak fejlesztése mellett a *napjainkban jóváhagyott Nemzeti Alaptanterv* (röv. NAT), amely az iskolázás első tíz esztendejében megszabta a minden iskolában közös műveltség tartalmát, elrendelő fejlesztési követelményeket. A NAT szerint az egyénnek létérdeke, hogy el tudjon igazodni az információs társadalomban, meg tudja szerezni a joggyakorláshoz, a piacgazdaság versenyhelyzetében a boldoguláshoz szükséges információkat és cselekvőképes tudássá tudja az ismereteket alakítani.

A NAT ezekhez a célokhoz könyvtár-, információhasználati programot fogalmazott meg, amelyet az iskolai könyvtárakra és más információs forrásokra alapozott. Az ismeretanyagot egyrészt elkülönített formában (INFORMATIKA címen) határozta meg, másrészt elsajátíttatását, gyakoroltatását valamennyi műveltségterület számára tantárgyközi követelménnyé tette. *A könyvtárhasználat centrumában tehát a sokféle forrást komplex módon, önállóan felhasználó tanulási tevékenység áll.* Ehhez az alapfunkcióhoz természetesen kapcsolódnak azok a hagyományos kialakult könyvtári feladatok és tevékenységek, amelyek a legkülönbözőbb nevelési területeken (etikai, világnézet, esztétikai nevelés, tehetséggondozás, szocializáció stb.) a tanulók teljes személyiségfejlődésére irányulnak.

A NAT koncepciója szerint a könyvtáraknak az iskola forrásközpontjává, információs centrumává kell válnia, gyűjteményébe szervezve a különböző típusú, nyomtatott és nem nyomtatott ismerethordozókat (hanglemez, -kazetta, diafilm, videofilm, CD, számítógéppel olvasható dokumentumok), amelyekre az oktatási intézményeknek szüksége van, és amelyek kisebb-nagyobb mértékben már ma is megtalálhatók az iskolákban, csak általában nem az egységes gyűjtemény részeként. A dokumentumokra vonatkozó és a dokumentumokban rögzített információkból pedig a könyvtárnak hagyományos vagy számítógépes adatbázist kell létrehoznia, továbbá képessé kell válnia fokozatosan arra is, hogy a könyvtári-információs rendszer szolgáltatásait is fogadni, közvetíteni tudja. *Tájékoztató eszközeit, szolgáltatásait tehát meg kell erősítenie* ahhoz, hogy az iskola tevékenységéből eredő információs szükségleteket ki tudja elégíteni és pedagógiai céljai érdekében a használói helyek és a nyitvatartási idő bővítésével biztosítania kell az egyéni és csoportos helybenhasználatot.

A NAT bevezetésére a jóváhagyástól számított három év múlva kerül sor. 1998-ig kell tehát elkészíteni az iskolák helyi tanterveikhez szükséges tantervi ajánlásokat, tanári kézikönyveket és egyéb segédeszközöket a könyvtárhasználat ismeretkörének megtanításához is.

De legalább ennyire fontos kérdés, hogy iskolai könyvtáraink milyen mértékben felkészültek a NAT fogadására, ill. az elkövetkezendőkben milyen fejlesztési preferenciákra lesz szükségük. A *viszonyítási alap* most is a 203/1986-os számú normatíva (most készül egyébként átdolgozása!) és a személyi feltételekre vonatkozó előírások. A helyzetelemzések alapján jól láthatók a könyvtári működés kritikus pontjai: mindenekelőtt az intézmények számához képest kevés a képe-sítéssel rendelkező, főfoglalkozású könyvtárosok száma, holott a törvény szerint minden középiskolában és 9 tanulócsoporthoz nagyobb általános iskolá-ban legalább egy főfoglalkozású könyvtárosra lenne szükség. Ezt a létszámot a nagyobb intézményekben további státuszokkal kellene bővíteni. A norma szerint a jelenlegi 1436 főfoglalkozásún kívül további 1600-1700 álláshelyet kellene lé-tésíteni. Ehhez járul, hogy a főhivatású könyvtárosok kb. 60%-a nem felel meg a törvény által előírt képesítési előírásoknak. Magyarázatra szorul, hogy az isko-lai könyvtárosok Magyarországon kettős képesítéssel, pedagógusi és könyvtárosi végzettséggel kell hogy rendelkezzenek. *Alapelv*, hogy a könyvtárosok jó pe-dagógus legyen, hiszen a könyvtár eszközeivel pedagógiai munkát végez, a neve-lőtestület tagja. Könyvtár szakmai feladatai mellett általában szaktárgyát is ta-nítja néhány órában, könyvtárismereti foglalkozásokat tart és a szaktanárokkal együtt készíti elő a könyvtárban megtartásra kerülő tanítási órákat. A nagyobb iskolákban a könyvtárosok mellett már könyvtárkezelőt is alkalmazni lehet, hogy a diplomás könyvtárosok idejüket a képesítésüknek megfelelő feladatokra fordíthassák (szerzeményezés, tájékoztatás, könyvtárpedagógiai munka stb.).

Az utóbbi években a legtöbb eredmény a könyvtárhelyiségek bővítésében szü-letett, ugyanis az általános iskolákban már lezajlott a demográfiai hullám és né-hány éven belül a középiskolákban is enyhülni látszanak a férőhelygondok. Hoz-zá kell tennünk, hogy az utóbbi évtizedben jelentős könyvtárárpítészeti, -beren-dezési tapasztalatok születtek az új gimnáziumok, szakközépiskolák létesítése

során. Az eleve könyvtárnak tervezett objektumok mind az alapterület nagyságával, belső tereosztásával, mind az információs tevékenységgel összefüggő helyiségek tömbösített kialakításával (könyvtár, stúdió, számítógépterem) jó példákat adtak a könyvtárak régi épületekben való elhelyezéséhez, adaptációs megoldásaihoz.

Az iskolai könyvtárak *másik neuralgikus pontja az állományfejlesztésre fordítható keretek szükségése, elégtelensége*. A probléma az, hogy az iskoláknak egyre többféle információhordozóra, információra lenne szükségük ahhoz, hogy tartalmi, módszertani szabadságukkal élni tudjanak, a NAT követelményeinek eleget tudjanak tenni. Igaz, hogy az utóbbi években megnövekedett a könyvvásárlásra fordítható összegek nominális értéke: 1982/83-ban az iskolák együttesen 45,4 millió, 92/93-ban pedig 226,1 millió Ft-ot költöttek könyvre. A költségvetési összegeket az iskoláknak sikerült némileg megtoldani alapítványi, pályázati keretektől. Eközben azonban a *könyvárak több mint tízszeresére emelkedtek* (1982-ben 67,- Ft volt, ma 849,- Ft volt a középiskolákban szükséges könyvek átlagára). Általában a könyvek beszerzése mellett a legtöbb iskolában nincs elegendő pénz a legfrissebb információkat tartalmazó folyóiratok és egyéb dokumentumok megvásárlására. Számításunk szerint a teljes oktatási ráfordítás 1%-át kellene az iskoláknak az oktatáshoz szükséges dokumentumokra költeni. Ez az összeg egy tanulóra számítva kb. 860,- Ft-ot (tehát 9,4 DM-t) jelentene egy évre. A jelenlegi könyvvásárlásra fordítható összeg ezzel szemben 104,- Ft (1,1 DM), a teljes ráfordítás 0,14%-a.

A szükségletek tehát adottak és szorosan összefüggnek a meghirdetett közoktatási reformmal. A kérdés az, hogy egy mélyülő gazdasági válság éveiben milyen költségvetési és egyéb ráfordítások állnak majd a közoktatási intézmények rendelkezésére.

Érdeemes lenne tehát megnézni, hogy a nyugat-európai országok gyakorlatára is figyelve – a fenti szükségletek kielégítéséhez melyek a leggazdaságosabb megoldások. Kétségtelen, hogy valamennyi intézményben, kisiskolában aligha lehetne ugyanolyan színvonalú könyvtári feltételeket megteremteni, nem lehet és nem is lenne célszerű minden iskolában a könyvtári önellátásra berendezkedni. Reálisabb megoldásnak látszik, hogy egy-egy körzetben, városban, városi kerületben megteremtsék a *központi ellátás, ellátórendszerek* (állomány és módszertani ellátás) *feltételeit*. (Hazánkban ennek vannak hagyományai, de a központ ellátást vállaló közkönyvtárak nem tudták vállalni az ezzel járó többlet terheket.) A centralizált, koordinált beszerzéssel és állományellátással a rendelkezésre álló anyagi feltételeket hatékonyabban lehetne hasznosítani: az iskolákban mindennap szükséges, szűkebb állomány kihelyezése mellett, az alkalmilag szükséges anyagokat egy közös, központi gyűjteményből kapnák az iskolai könyvtárak rövidebb időre átkölcsönzéssel. Ezek az ellátó központok egyúttal szakmailag, módszertanilag is segíteni tudnák az iskolai könyvtárosokat a szakmai munkájukban. Ezzel a rendszerrel végre megnyugtatóan rendeződhetne a hálózat széteséséből, a szaktanácsadói leépítésekből adódó rendkívül nehéz, bizonytalan helyzet. Két évtizede a megyei pedagógiai intézetek foglalkoznak az iskolai könyvtárakkal, de egy-két megye és a főváros kivételével nem tudták megoldani szakmai gondozásukat. A közkönyvtárak segítségére pedig nem lehet számítani, mert ők is egzisztenciális problémákkal küszködnek.

A másik megtérülő befektetés az *iskolai könyvtárak számítógépesítése, számítógépes hálózatok kiépítése lehetne*. Az elektronizáció megindult az elmúlt években: kb. másfélszáz helyen működik PC a megfelelő könyvtári programrendszerrel, néhol adatbázisokkal. Az elektronizációs folyamat felgyorsítása nemcsak könyvtár-technológiai, hanem a korszerű információszerző technikák elsajátítása szempontjából is fontos, elodázhatatlan feladat. Az információs infrastruktúra megteremtését egyébként a költségvetési források mellett alapítványi erőforrások is támogatják (pl. SOROS Alapítvány).

A *harmadik fejlesztési preferencia* a könyvtárostánárok szakmai képzésének és továbbképzésének ügye. Ez ismételten felveti a felsőfokú pedagógusképző intézmények és pedagógiai intézetek képzési kapacitásának növelését, egyrészt a pályán működők előírt képesítésének megszerzése, másrészt az új oktatási és szakmai feladatokra való továbbképzésük céljából.

A fejlesztési feladatok országos megtervezéséhez, realizálásához, koordinálásához szükséges szakmai erők, kutatóhelyek ma még alig állnak rendelkezésre. A jelenlegi pedagógiai háttérintézmények (OKSZI, OKI) eddig elért eredményeik ellenére (pályázatok, tanulmányi versenyek, módszertani lap indítása stb.) nem képesek megoldani – jelenlegi feltételek mellett – a fentiekben bemutatott kutatás szintű feladatokat.

Ebben a vákuumban jelentős szerepet vállalt és vállal jelenleg is a Könyvtárostánárok Szervezete, mely fontos érdekképviseleti szerepet tölt be a terület jogi szabályozásában, közreműködik a területet érintő szakmai döntések előkészítésében, továbbképzéseket, pályázatokat, szakmai konferenciákat szervez, külföldi kapcsolatokat létesít stb. Ez a szakmai szervezet jelentős erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a fentiekben ismertetett modernizációs program szakmai és pénzügyi feltételei létrejöhessenek.

Dán Krisztina

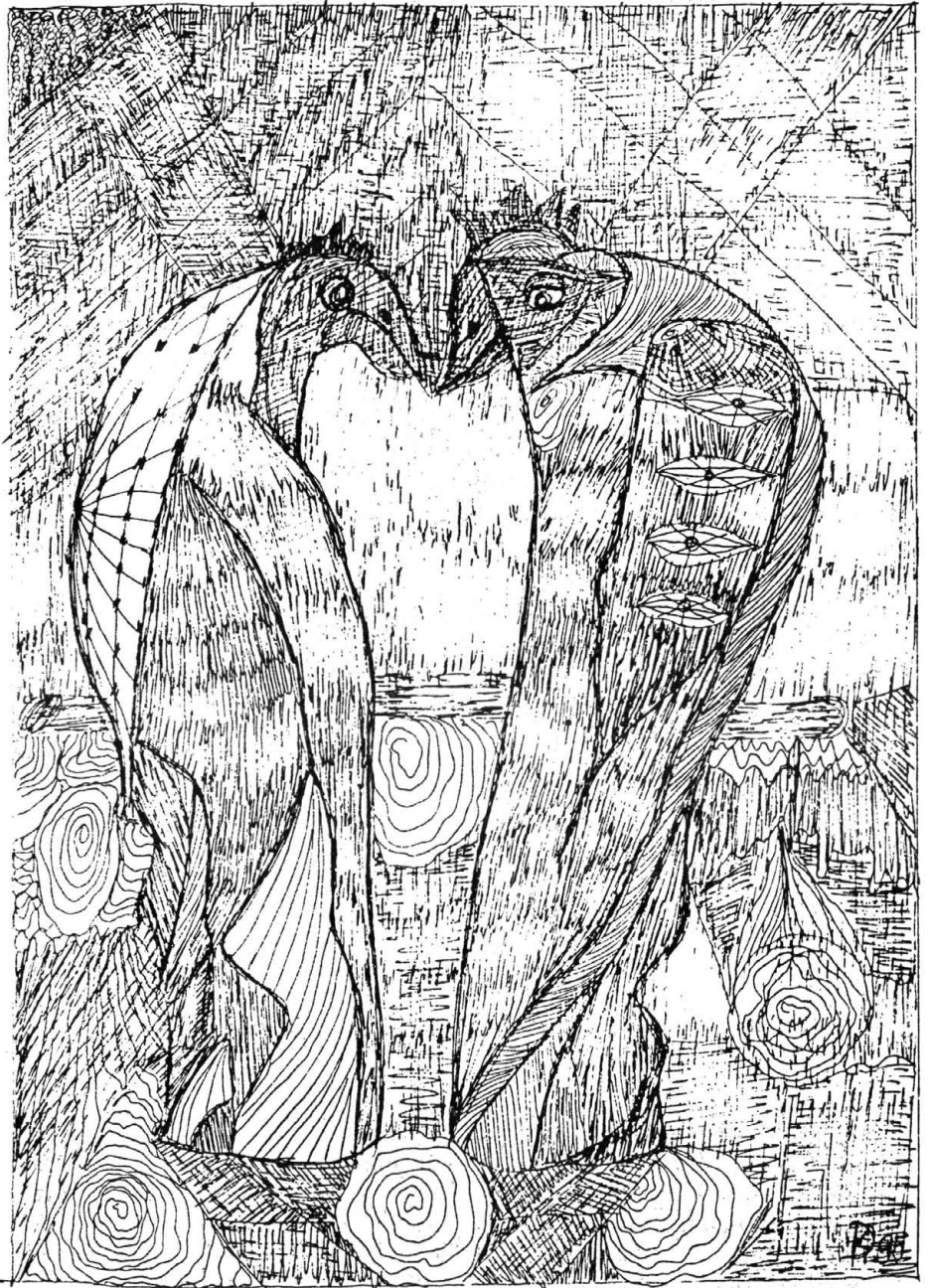
(A cikk a DBI (Deutsches Bibliotheksinstitut) felkérésére készült és szaklapjukban, a Schulbibliothek Aktuell 95/4. számában jelent meg.)

A Parlamenti Könyvtár jubileuma

Tisztelt Elnök urak, az Országgyűlés megjelent tagjai és tisztségviselői, Tisztelt vendégek, Kedves volt és mai munkatársaim!

Megemlékezni gyűltünk össze az Országgyűlés elnökének meghívására. Megemlékezni arról, hogy a magyar képviselőház, a magyar nemzetgyűlés, a magyar országgyűlés – egyszóval a magyar parlament – könyvtára ebben az esztendőben ötnegyed százada létezik és működik. Ötnegyed százada – 125 éve.

De hát valóban 125 éves a magyar parlament és a mi könyvtárunk? Valóban ebben az esztendőben lett 125 éves? Valóban idén kell és lehet ünnepelnünk ezt, a magyar kultúra és ezen belül a magyar könyvtárügy történetében megemlékezésre érdemes dátumot, ezt a könyvtárunk történelmi gyermekkorának túlélését jelző életrajzi dátumot?

D. 95

Szokatlan, sőt talán furcsa kérdések ezek egy évszázados könyvtár, az ország legmagasabb hatalmi testületének könyvtára esetében, azon az ünnepi ülésen, amelyen az intézmény fennállásának ötnegyed évszázados jubileumát ünnepeljük. Furcsa kérdések ezek, de azonnal érthetővé és indokolttá válnak, ha felidézük a sajátos könyvtártörténeti tényt, hogy ennek a történelmi gyermekkorát most elhagyó intézménynek nem volt és így nincs napra datált születési anyakönyvi bejegyzése: nem volt és azóta sincs alapító oklevele, nincs a megalapítását és annak dátumát igazoló alapító okirata.

Az előbb háromféle formában megfogalmazott, de valójában egyetlen kérdés tehát igencsak indokolt, és most meg kell válaszolnom. A válasz a Könyvtár létrejöttének történetében rejlik. Engedjék meg ezért, hogy ezt most felidézzem.

Az első hivatalos mozzanat: csaknem másfél évszázaddal ezelőtt, 1849. június 26-án a képviselőház alelnöke, Almásy Pál, kinevezte Vasváry Károlyt a parlamenti könyvtárnokának. A kinevezett könyvtárnok azonban nem tudott könyvtárt szervezni, mert másfél hónappal később a magyar honvédsereg Világosnál letette a fegyvert. Vagy hogy hajdani historikus-geográfusként és most könyvtárunk, a magyar történelem egyik szakkönyvtárának első tájékoztató könyvtárosaként ennél részletesebben és pontosabban szóljak: a parlamenti könyvtárnok kinevezése után 48 nappal, Görgey Artúr fővezér és a magyar honvédsereg fő seregteste a Világosvár alatti Szöllősi mezőn letette a fegyvert az orosz intervenció sereg előtt. Másfél hónapig volt tehát a magyar parlamentnek könyvtárnoka, de nem volt könyvtára; azután pedig nem maradt és nem volt a magyar nemzetnek parlamentje sem, több mint egy évtizedig.

A Bach-korszak, majd a provizórium után, az 1865. év végén összeülő képviselőház nagyon hamar – de Vasváry Károly kinevezése után 17 évvel később – 1866-ban szükségét érezte egy olyan könyvgyűjteménynek, amelyet a képviselők közösen használhatnak, és ezért költségvetési bizottsága májusban megszavazott 1000 aranyforintot könyvek vásárlására. Ennek az 1866-os évnak az őszén tehát már voltak, illetve lehettek a t. Házban könyvek, köztulajdonú és közhasználatú könyvek, de nem volt olvasóterem, nem volt könyvtár és nem volt könyvtárnok.

A következő évben, a kiegyezés évében, a Ház hozzálátott – a maga szokásos módján – parlamenti könyvtár létrehozásához: könyvtári bizottságot állított; tegyük hozzá mindjárt: az elsőt. A következő évben, 1868-ban, az ideiglenes házszabály akkor végrehajtott módosításában a könyvtár létrehozására vonatkozóan, mai nyelven szólva szándéknyilatkozatot olvashatunk: „a Ház tagjainak használatára könyvtárt állít”. A szándék komolyságát jelzi, hogy a módosított házszabályban öt paragrafus foglalkozik a majdani könyvtárral. Az év, a 68-as év végén azonban a helyzet a létrehozandó könyvtár mint intézmény szempontjából már kevésbé egyértelművé, mondhatjuk úgy is, hogy kedvezőtlenebbé vált. A Ház hivatali rendszerének és hivatali karának kialakítására vonatkozó, a nagy hatalmú költségvetési bizottság által beterjesztett javaslat a majdani könyvtár kezelését a Ház levéltárának feladatává téve, lényegében egyesíteni kívánta a kettőt: egyesíteni a létezőt és a majd felállítandót. Ezt a javaslatot a Ház a rákövetkező 1869. év májusában el is fogadta, megszüntetve önálló intézményként a még létre sem hozott könyvtárt.

Joggal kifogásolta ekkor Nyáry Pál képviselő a Ház ülésén, hogy a Ház felállítani kívánt könyvtára még nem létezik. A felszólalás hatására t. Ház másnap

megválasztotta a második könyvtári bizottságot. Ennek a 69-es évnék a végén a türelmetlenné vált Simonyi Ernő képviselő felszólította a Házat, hogy végre hozza létre a könyvtárt. Somssich Pál házelnök válaszában bejelentette, hogy a felállítandó könyvtár részére megszerzett a szomszédos Nemzeti Múzeum épületében egy szobát.

Az események menete most már felgyorsult. Két hónap múlva, 1870. februárjában a Ház felszólítja a könyvtári bizottságot, hogy állítsa össze a könyvtár működésének megindításához szükséges könyvek listáját. Egy bő hónappal később a könyvtári bizottság megteszi jelentését „az első könyvbeszerzés és a leendő könyvtár ideiglenes elhelyezése tárgyában”. És négy hónappal ezután, 1870. július 27-én a t. Ház ülésén elfogadják a Könyvtár működéséhez szükséges pénzügyi keretet, amelynek összegét ettől kezdve az Országgyűlés folyósította is – később állandóan növelve a fenntartási összeget a növekvő feladatoknak megfelelően.

Láthatjuk, hogy ekkor, 1870 nyarán létrejönnek azok a legalapvetőbb gyakorlati tényezők, amelyek megléte esetén a múlt században egy testület házi használatú könyvállományát némi jóindulattal már könyvtárnak nevezhetjük: voltak közös használatú könyvek, volt egy olvasószoba a közeli múzeumi épületben, és biztosítva volt a kicsiny könyvtár működését lehetővé tevő folyamatos fenntartói pénzellátás. A magyar parlament könyvtára tehát 1870-ben megkezdte és kezdte meg működését – igaz, hogy nem mint intézmény. Egy könyvtár intézményként való működéséhez felelős vezető léte és működése is szükséges, kinevezett vezetője pedig az Országgyűlési Könyvtárnak működése első négy évében nem volt.

Tisztelt hallgatóim, így jött létre 1870-ben könyvtárunk, és ezért gondoljuk munkatársaimmal, hogy ebben az évben ünnepelhetjük fennállása és 125 éves jubileumát.

Jubileumi ülésünk könyvtáros vendégei jól tudják, hogy a magyar könyvtár-történeti irodalomban az alapító okirat nélkül alapított – pontosabban: létrehozott – könyvtárunkkal kapcsolatban számos, igen különböző „alapítási” időpont szerepel. Úgy gondolom, hogy a Könyvtár létesítésének most itt röviden vázolt története elégséges mentségül szolgáló magyarázatot ad a vonatkozó szakirodalom kronológiai zavarára.

Örömmel állok meg beszédemben itt és ragadom meg a kínálkozó alkalmat, hogy rámutassak: könyvtártörténész munkatársunk, Jónás Károly dr., egyik közleménye világította meg ilyen módon könyvtárunk létrejöttének folyamatát és mondta ki a különböző szakirodalombeli alapítási időpontokkal szemben, történészként helyesen, hogy a Könyvtár „alapítása” nem köthető egyetlen történeti dátumhoz mert az a valóságban történeti folyamat volt, számos mozzanattal.

Ebben a helyzetben úgy gondoltuk: 1870, a tényleges könyvtári működés megkezdésének éve, nem lesz vitatható könyvtártörténeti kezdőpont. Az 1870-es év kiválasztása és megjelölése pedig azzal a közeli és reményteli lehetőséggel is kecsgetett, hogy az Országgyűlési Könyvtár – fennállása óta első ízben! – megünnepelelheti fennállásának és működésének valamely jubileumát.

Most, amikor ez a reményteljes lehetőség a fenntartó Országgyűlés elnökének elhatározásából valósággá vált, ezen az ünnepi ülésen örömteli eseményt jelenthetnek be: valószínűtlenül rövid idő alatt elkészült és ma reggel elhagyta a nyomdát az Országgyűlési Könyvtár történetét első ízben összefoglaló és bemutató

kötet, és ott fekszik minden tisztelt hallgatóm előtt, az Országgyűlés ünnepi ajándékaként. Kiadója az Országgyűlés elnöke, szerzője a Könyvtár két munkatársa: Balázsné Veredy Katalin dr. és Jónás Károly dr. Személyes öröm számomra, hogy járatlan történeti tájon elsőként utat törő fáradságos és erőltetett ütemű munkájukat és dr. Gál Zoltán házelnök úrnak a kötet kiadásának költségeit vállaló és ezzel a munka megjelentetését lehetővé tevő döntését ezen az ünnepi ülésen köszönhetem meg.

Tisztelt hallgatóim, ha ez után a mindenképpen szükséges és valójában csupán látszólagos kitérő után újra fel is veszem beszédem fonalát ott, ahol megszakadt, tudom, hogy nem folytathatom tovább úgy, ahogyan elkezdtem. A retorika évezredek szabályai és a protokoll kötelező előírásai szerint még rendelkezésemre álló percekben nem folytathatom a Könyvtár történetének felidézését, akárha madártávlatból átsuhanva tenném is meg.

Hiszen mennyi mindentről kellene beszámolnom már a Könyvtár működésének első másfél évtizedéről és csak a szakmai munkáról szólni! Például a Könyvtár működésének hatodik évében megjelentetett betűrendes és szakkatalógusoktól és azok újabb hat év után történt folytatásától kezdve, egészen a 14. évben, 1884-ben az Egyesült Államok központi könyvtárával, a Library of Congress-szel létesített cserekapcsolatig.

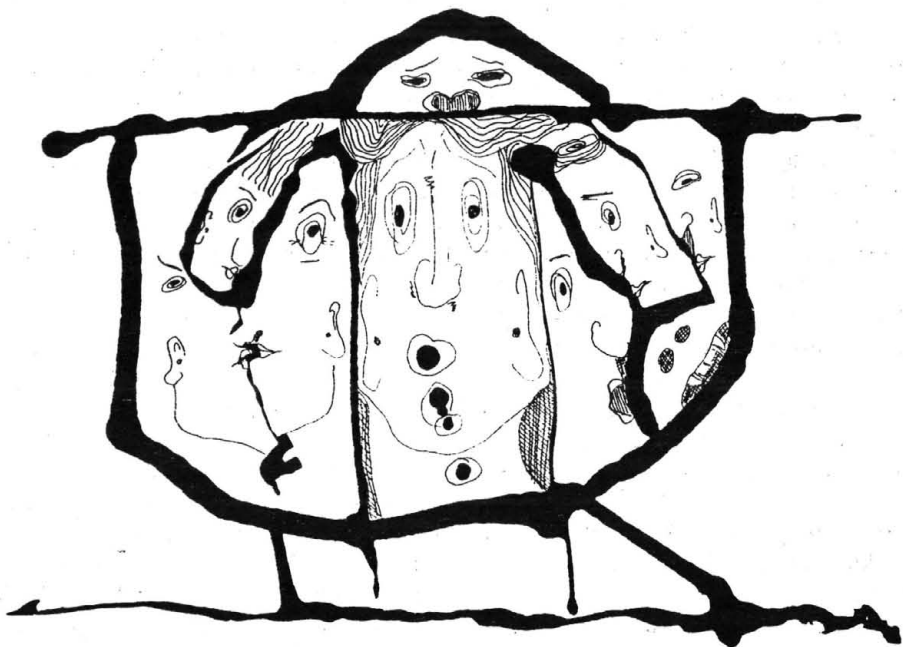
Belátom, hogy nemcsak átfogó, de még korszakos történeti áttekintésre sincs már módom. Az utóbbit azonban a friss könyvtártörténeti munka két szerzője – őszinte örömmre – megteheti és meg is teszi. Időrendi sorrendben haladva: az első nagy korszakról, a parlamenti zárt könyvtári korszakról, Jónás Károly dr., az ezt követő másodikról, a nyilvános szakkönyvtári korszakról Balázs-né Veredy Katalin dr. rajzol ezután képet.

Tisztelt hallgatóim, úgy érzem, hogy ez az ünnepi alkalom az intézményvezető mint alkalmi szónok elé végül két feladatot állít: magyarázatot kell adnia arra, hogy hogyan merészelte az az Országgyűlés könyvtárával kapcsolatban a többes szám első személyű birtokosragot használni: miért emlegette több ízben is könyvtárunk-ként a jubiláns intézményt. A másik feladat: ha a Könyvtárnak itt most csak a két régebbi, elmúlt korszakáról esik szó, és jelen helyzetéről nem, a Könyvtár vezetőjének fel kell használnia ezt az ünnepi alkalmat és az évszázados jubilánsnak kijáró ünnepien megérett hangulatot arra, hogy a Könyvtárt fenntartó Országgyűlésnek, az azt személyében képviselő, a Könyvtár felett felügyeletet gyakorló Házelnök úrnak szíves figyelmébe és megérett jóindulatába ajánlja azt a legfontosabb megoldatlan ügyet és azt a leginkább segítségre szoruló körülményt, amely a Ház könyvtárát mint egyúttal országos feladatkörű nyilvános szakkönyvtárt ma szorongatja. Kérem Házelnök urat, nézze el nekem, hogy a retorika már említett szabályai közül a legfontosabbnak, a *captatio benevolentiae*-nek engedve, most felcserélem e két feladat végrehajtásának sorrendjét.

Tisztelt Házelnök úr, a legfontosabb megoldatlan ügynek a kettős feladatkörű Könyvtár, valamint társintézményei: az Európa Tanács budapesti Információs és Dokumentációs Központja, és a Képviselőtájékoztatói Központ külön-külön és kapcsolatukban is rendezésre váró jogi szabályozását tartom. Mindenekelőtt azonban szükséges lenne a jelenlegi Házsabálynak a Könyvtárra vonatkozó 147. paragrafusát és annak hét mondatát úgy kibővíteni, hogy az az alapító okirat

nélkül működő könyvtár számára státútumként szolgálhasson. – A leginkább segítségre szoruló körülmény nem jogi szabályozást, hanem gyakorlati megoldást kíván. Röviden szólva: a Könyvtár elhelyezésének megoldását és kettős célú működésének megfelelő, azt lehetővé tevő anyagi ellátásának a jövőbeni biztosítását feladatom kérni Elnök úrtól a Könyvtár nevében, a Könyvtár számára. Kérem Elnök urat, higgye el nekem és nekünk: ismerjük az ország nehéz pénzügyi helyzetét és az Országház gondjait, de szabadjon rámutatnom arra, hogy ezek sajnos nem példátlanok a nemzet történetében. Az elmúlt ötnegyed évszázadban többször volt súlyos gondban az ország és a Ház, de a Ház elnökei, akik egyúttal a Könyvtári Bizottság elnökei is voltak, megtalálták a módját annak, hogy a Ház könyvtára ne süllyedő színvonalon kényszerüljön folytatni munkáját. Ennek a megemlékező ünnepi ülésnek az Elnök úr által történt megrendezése és könyvtártörténeti kötetünk kiadása mondatja velem: bízunk benne, hogy Elnök úr is szívén fogja viselni a Könyvtár ügyét.

Végül, de nem utolsósorban, szeretném megvilágítani annak okát, hogy könyvtárunk-ként mertem megjelölni az az Országgyűlési Könyvtárt, és nem is csak a magam, hanem a magunk nevében. Tisztelt Elnök úr, ennek az az oka, hogy ennek a könyvtárnak a munkásai az elmúlt 125 évben nem pusztán kenyérkereső munkájuk helyének, hanem hivatásuk gyakorlásának otthonaként tekintették és érezték ezt a könyvtárt. A maguk ügyének érezték, hogy munkájukkal és magatartásukkal az olvasók számára otthonossá tegyék a tudás gyarapításának ezt a színhelyét és tőlük telhetően megkönnyítsék a tájékozódást az ismerethordozók tárházában. Tették ezt hivatali beosztásuktól függetlenül, a ranglétra bármely fokán dolgozva a Könyvtárban. Követendő, klasszikus példát adtak erre a

t. Ház első könyvtárnokai, akikről Mikszáth Kálmán tekintetes képviselő úr festett maradandó képet, a Sándor utcai palotáról szóló karcolataiban, imígyen: „A könyvtárnok (kivált a néhai Bazsó) sokszor csörgette a folyosókon ingerkedve a kulcsokat, hogy olvasót fogjon...” Ha valamelyik olvasó képviselő „sokáig nem jött új könyvekért, aggódni kezdett miattuk. Talán betegek, talán valami rossz munkán utálták meg az olvasást? Ej, ej, mi történt ezekkel?”

Tisztelt Elnök úr, tisztelt hallgatóim, az egy személyben könyvtár és könyvtárnok néhai Bazsó Ármintól, a Könyvtár első vezetőjétől és figyelemfelhívó folyosói kulcsörgetésétől hosszú történelmi út: ötnegyed évszázad fejlődése vezetett el a mai, jórészt már gépesített munkájú könyvtárig. A munka módszere sokat változott, a szolgálat szelleme és célja azonban változatlan. Belépve a mai nappal a Könyvtár történetének újabb évszázados korszakába, munkatársaim nevében ígérem, a magam nevében pedig remélem, hogy ez a szellem, az Országgyűlési Könyvtár szolgáló szelleme megmaradva megéli és áthatja az újabb könyvtártörténeti korszakot is. Tisztelt hallgatóim, köszönöm figyelmüket.

Dr. Száva-Kováts Endre

(Elhangzott 1995. dec. 18-án a Parlament kongresszusi termében az Országgyűlési Könyvtár jubileumi rendezvényén.)

Tájékoztató a Könyvtári Szakmai Kollégium 1995. évi II. pályázatának elbírálásáról

A Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakmai Kollégiuma 1995. december 12-i ülésén elbírálta a Kollégium 1995. november 20-i beküldési határrnapra kiírt – részben meghívásos – pályázatát. A Kollégium a meghirdetett témakörökben a beérkezett 88 pályázat közül az alábbi 27 pályázó számára ítelt meg összesen 28 150 000 forint vissza nem térítendő támogatást:

I. Könyvtári anyagok restaurálása

Egyházmegyei Könyvtár (Vác)

– muzeális értékű könyvek restaurálásához és fertőtlenítéséhez 150 000 Ft

Evangélikus Országos Könyvtár (Budapest)

– XVII–XVIII. századi magyar protestáns nyomtatványok restaurálására 200 000 Ft

Főapátsági Könyvtár (Pannonhalma)

– a szürkepenészes folyóiratállomány és könyvanyag restaurálására 400 000 Ft

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (Budapest)

– a kéziratár klímaberendezéséhez* 200 000 Ft

<i>Kalocsai Főszékesegyházi Könyvtár (Kalocsa)</i>	
– a volt nagyszemináriumi könyvtár állagmegőrző konzerválására	150 000 Ft
<i>Magyarországi Román Ortodox Egyház Vikáriussága (Gyula)</i>	
– muzeális értékű könyvek restaurálásához	100 000 Ft
<i>MTA Csillagászati Kutatóintézet Könyvtára (Budapest)</i>	
– a régi csillagászati könyvállomány megmentéséhez*	200 000 Ft
<i>Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (Budapest)</i>	
– a könyvtár muzeális értékű könyveinek, kódexeinek és kézirat- tainak restaurálására*	300 000 Ft
<i>OSZK Hírlap- és Állományvédelmi Osztálya (Budapest)</i>	
– a restauráló műhely anyagi és technikai fejlesztéséhez*	300 000 Ft
<i>Soproni Evangélikus Gyűjtemény Könyvtára (Sopron)</i>	
– fatáblás ősnymtatványok restaurálásához	200 000 Ft
<i>Szécsényi Ferences Kolostor Könyvtára (Benczúrfalva)</i>	
– antikvák és hungaricák restaurálásához	400 000 Ft
<i>Tiszántúli Református Egyház és Kollégium Könyvtára (Debrecen)</i>	
– a régi és ritka állomány 10 példányának restaurálására	400 000 Ft

II. Retrospektív katalóguskonverzió

<i>Budapesti Közgazdasági Egyetem Központi Könyvtára</i>	
– közgazdasági témájú idegen nyelvű könyvek visszamenőleges számítógépes rögzítéséhez	2 000 000 Ft
<i>Budapesti Műszaki Egyetem Könyvtára</i>	
– a katalóguskonverzióban való részvétel költségeihez	2 000 000 Ft
<i>Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára (Budapest)</i>	
– a filozófiai és pszichológiai tudományágak retrospektív kata- lógus konverziójához	2 000 000 Ft
<i>Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára</i>	
– a szociológiai témájú idegen nyelvű könyvek visszamenőleges számítógépes rögzítéséhez	2 000 000 Ft
<i>Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára (Debrecen)</i>	
– a retrospektív katalóguskonverzió költségeihez*	2 000 000 Ft
<i>Magyar Tudományos Egyetem Könyvtára (Budapest)</i>	
– a gyűjtemény retrospektív konverziójához, a gépi katalógus visszamenőleges bővítéséhez és egységesítéséhez*	2 000 000 Ft
<i>Országos Mezőgazdasági Könyvtár (Budapest)</i>	
– a saját és a társult agrárkönyvtárak közös katalóguskon- verziójához	2 000 000 Ft

<i>Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (Budapest)</i>	
– a pedagógiai szakanyag visszamenőleges számítógépes leírásához	2 000 000 Ft
<i>Országgyűlési Könyvtár (Budapest)</i>	
– külföldi állam- és jogtudományi művek retrospektív konverziójához	2 000 000 Ft
<i>Semmelweis Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtára (Budapest)</i>	
– a DYNIX-HORIZON integrált könyvtári rendszerbe történő katalóguskonverzióhoz	2 000 000 Ft

III. A Magyar Nemzeti Bibliográfia CD-ROM kiadása

<i>Országos Széchényi Könyvtár (Budapest)</i>	
– a CD-ROM kiadás felújításához*	3 000 000 Ft

IV. Kommunikációs szoftverek kidolgozása

<i>Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára</i>	
– a TEXTLIB integrált könyvtári célprogram bővítéséhez*	750 000 Ft
<i>IQ SOFT Rt. (Budapest)</i>	
– OLIB kommunikációs eszköztár kiépítéséhez	300 000 Ft
<i>Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára (Debrecen)</i>	
– kommunikációs szoftverek kidolgozásához*	600 000 Ft
<i>Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (Budapest)</i>	
– a DRLIB integrált könyvtári rendszer bővítéséhez	500 000 Ft
Mindösszesen:	28 150 000 Ft

dr. Ambrus Zoltán s. k.
a Könyvtári Szakmai Kollégium vezetője

* Egyes kollégiumi tagok érdekeltsége miatt – az összeférhetetlenséget kiküszöbölendő – a támogatás odaítélése minősített többséggel történt.

TextLib

Kevéssel beéri, de sokat nyújt a *TextLib* integrált könyvtári rendszer. Egy vagy több felhasználót kiszolgálva a könyvtári munkafolyamatok széles körét támogatja. Alacsony árával (100 eFt-tól) valamint a szoftver- és a hardverkönyvettel szembeni igénytelenségével tűnik ki a teljesítőképességben hasonlóak közül: átlagos felépítésű személyi számítógépeken hálózati operációs rendszer nélkül is képes sokfelhasználós működésre. Ismeri a latin betűk összes ékezetes változatát, a cirill és a görög betűket, valamint a speciális írásjeleket is. A könyvtári dolgozók és az olvasók eltérő tevékenységét a bejelentkezőtől függő menürendszer tükrözi.

Kezelhető dokumentumtípusok:

könyv, időszaki kiadvány, cikk, audiovizuális dokumentum, tanulmány, térkép, disszertáció, kotta, szabadalom, szabvány, kutatásjelentés, számítógépprogram, kézirat.

Könyvtári munkafolyamatok:

- bibliográfiai feldolgozás (formai, tartalmi feltárás, kivonatkészítés)
- katalógusfunkciók (úrlapos keresés, találati halmazok kezelése, katalóguscédula-nyomtatás)
- olvasószolgálat (olvasók nyilvántartása, beiratkozás, kölcsönzés, előjegyzés, visszavétel, díjak kezelése, levelezés)

A *TextLib*bel készített bibliográfiai leírás megfelel az MSz 3424, besorolási adatai pedig az MSz 3440 szabvány család előírásainak.

Vonalkód olvasás, vonalkódos címkék és kártyák:

A *TextLib*hez ajánlott eszközöket forgalmazunk. Kérjen ismertetőt!

E-mail levelező lista és programok lemásolása:

Aktuális hírekről szól a *TextLib* levelező lista. Használatához küldjön "SUBSCRIBE TEXTLIB <az Ön neve>" tartalmú üzenetet a LISTSERV@HUEARN.SZTAKI.HU E-mail címre.

A demo *TextLib*et és a regisztrált példány felújítására szolgáló állományokat a TRILLA vagy a PETRA rendszer segítségével lemásolhatja a TEXTLIB.DEM illetve a TEXTLIB.122 könyvtárból.

Felhasználóink:

- Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár	- Szolnoki Megyei Könyvtár
- A Külkereskedelmi Főiskola Könyvtára	- Békés Megyei Könyvtár
- Országos Kereskedelmi-Marketing Szakkönyvtár	- Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár
- A Budapesti Tanítóképző Főiskola Könyvtára	- Orosházi Városi Könyvtár
	- ...valamint további 140 könyvtár

InfoKer Számítástechnika-alkalmazási Kiszöveget

Cím: 1088 Budapest, Reviczky u. 3. - 1371 Budapest, Pf. 487

Tel: 138-4933/123 - Fax: 138-4933/202 - E-mail: H10023GRA@ELLA.HU

Ünnep előtti beszélgetés Varga Gábornéval, a Békés Megyei Könyvtár olvasószolgálati osztályvezetőjével

Kötetlen beszélgetésre kértem Varga Gábornét, a Békés Megyei Könyvtár olvasószolgálati osztályának nyugalmazott vezetőjét és megvallottam, hogy számomra minden olyan, mintha nyugdíjban sem lenne. Ez szószerinti zavaromban a következőképpen hangzott el:

– *Hogyan is gondoltam én ezt a találkozást?*

– *Hogy képzelted? Lehet, hogy szerencsésebb, ha egy kicsit később történik ez, letisztulnak az emberben a dolgok, kikristályosodnak.*

– *Így képzeltem. Itt vagyunk a régi-házban, az öreg-ház a Békés Megyei Könyvtár olvasószolgálati övezeteinek legrégebbi épülete, úgy képzeltem, hogy itt kérdezem meg, hogyan is kezdődött ez a harminchat éven át tartó és mindvégig és azon túl is tartó találkozásod, együttélése a könyvtárral?*

– *Véletlenszerű volt, minden szándékosság nélküli. Érettségi után voltunk – 1956-ban érettségiztem – állást kerestem és egy szomszédbeli kislány közvetített ide adminisztrátori állásba. Felvettek. Ettől kezdve akartam könyvtáros lenni.*

– *Mi volt a feltétel?*

– *Egy hónapon belül – ez a következő év nyarán lehetett – le kellett tenni az ún. minimum vizsgát, ami a legalapvetőbb fogalmak ismertetését kérte számon a Hódmezővásárhelyi Megyei Könyvtárban. Mindent összevetve 1956. szeptember 15-én kezdtem dolgozni a Békés Megyei Könyvtárban és a következő év nyarán volt a minimum vizsga, afféle belépő. Egyik vizsgabiztosunk Kiss Jenő volt, aki most a FSZEK főigazgatója, és gyakornok volt Békéscsabán.*

– *Milyen volt a Békés Megyei Könyvtár 1956–1957 fordulóján?*

– *Nagyon érdekes emberek gyülekezete volt. Kezdve a könyvtárigazgatótól; volt szerencsém még itt találni Féja Géza bácsit, és kávét felszolgálni neki, és akkor mondta: – Te leány, mutasd a Te tenyeredet. Ennyi volt, mert aztán hetek múlva ő Pestre távozott, aztán itt volt Miklós István bácsi, aki nagy festő és nagy életművész volt, ő mindig megmondta annak, akit már nagyon unt: – Unom az életedet – így mondta Atya, mert így hívtuk őt.*

– *Sőtét, szedett-vedett, a célszerűséget messze nem kellőképpen képviselő bútorok voltak. Én nagyon zöldfülüként kerültem ide. Elém tettek egy csomó ún. letélapot azzal, hogy rendezzem. Én azokat színük szerint rendeztem, ugyanis volt közöttük piros, sárga, zöld, barna, rózsaszínű, és ki emlékszik még rá, hogy milyen – mondták, hogy rendezzem. Rendeztem a színük szerint. Hát sokat kellett még tanulnom.*

– *Én azt hiszem, a színek világa vezetett.*

– *Igen, ez volt a legkézenfekvőbb. No, és Szabad Olgi, aki nagyon sokat segített, és Balogh Feri színes egyénisége is itt villódzott, mindig más és más oldalát mutatta – így festettek akkor az emberek.*

– *Milyen volt az épület?*

– Igen, az épületnek különös hangulata volt. Megvolt akkor is a könyvtár varázsa, de engem a raktárak is vonzottak. Könyvekkel, folyóiratokkal sok helyen találkozhat az ember, de könyvtári raktárral találkozni, az a beavatottak kiváltsága, úgyhogy egy csodabogárnak tartottak, mert bejöttem olyankor is, amikor nem voltam szolgálatban, és felültem egy létra tetejére és... és azt mondtam – tényleg – most átnézem ezt a három vagy éppen akárhány polcot... Persze, ezen mosolygott mindenki, mint ahogy ma már én is mosolygok mindezekben, de valahogy olyan jó volt benne lenni, benne válogatni, nézegetni.

– *A könyvismeret – Kertész Gyula, Lisztes László, Máder Béla tanár és tanárkönyvtáros urak útmutatásai jutnak eszembe – valahogy nemcsak a tankönyvekből tanulható meg, hanem oda kell menni a könyvhöz, kézbe kell venni, meg kell nézni, ki kell nyitni, el kell olvasni a címlapját, kolofonját, impressumát, látni kell a könyv belső apparátusát, amelyhez a tájékoztatás majdan folyamodhat. A könyv vizuális élménnyé, emlékké lesz. Az ilyképpen megismert könyvtést kézbevéve később személyes választ ad, amikor a polcon keresem, már látom a gerincét, tudom, hogy hányadik a sorban... Erre később térjünk vissza. Most inkább a struktúráról, az akkori munkaszervezetről kérdeznék, a hálóra gondolok, a hálóra, amiben akkor mozogtak az alkalmazottak, hogyan, hol voltak az utak? Hol voltak a sűlypontok, a csomók?*

– Akkoriban, miután még alakulóban volt az állomány, a legfontosabb pont a beszerzés, az állománygyarapítás és a feldolgozás lett. A központból legelőször erre indult el a korszerűsítés. Az állományfeltárás eszközeit kezdték építeni, de egyet azért el kell mondani, hogy itt, ebben a könyvtárban mindig minden az olvasókért volt.

– *Hogyan lehetett ennek a kettős szorításnak: az olvasói igénynek és a szakmai elvárásoknak akkor, 1958-ban és később megfelelni?*

– Igen. Én még egy harmadik hatást is ide sorolnék, lévén a könyvtár kialakulóban lévő intézmény, a politikai, kultúrpolitikai és az ezzel összefüggő vezetői hatást. Nos, itt a legerősebb, – miért tagadjam – a könyvtárvezető hatása volt, mert ő egy legyintéssel, egy szemhunyorítással leállított folyamatokat, ugyanakkor nagyon megsűrte a külső hatásokat és jótékonyan hatott, mert a szakma politikai hatású vadhajtásai nem fetisizálódtak. Itt azok a bibliográfiák, hogy „Mit olvasson a fejőnő”, és „Mit olvasson a bányász” nem realizálódtak.

– *Amikor ebben az épületben először jártam, akkor ez volt az olvasóterem. Az ablakok mentén olvasóasztalok, a terem végében galéria, rajta kézikönyvtár, alatta folyóiratolvasó, amolyan új mintájú teremkönyvtár van előttem, amelynek könyvkiválasztó övezete van. Kölcsonzhely a szép- és a szakirodalomra nézvést, teremkönyvtár tekintettel az ottan történő olvasásra, és ebből következően otthonos, volt benne valami természetesen szép. Ez a berendezettség, enteriőr – ha egyáltalán ilyen volt – mikor alakult ki?*

– Az 1960-as évek második felében, amikor a könyvtár áttért a szabadpolcra.

– *Máig sem értem, miért volt a vihar a szabadpolc körül, hiszen akkor már túl vagyunk az önkiszolgáló boltok, közértek, üzletek bevezetésének időszakán?*

– Nagyon érdekes volt. Mi akkor találkoztunk ezzel az ötlettel, amikor már – gondolom – Lipták Pál megvívta a maga harcát vele és elfogadta, mert – emlékezetem szerint – úgy vezette be itt, az akkori könyvtárban, mint tény. Messze

nyúlnak ennek a gyökerei. Kislánykoromban – egy nagyon rövid kitérőt hadd tegyek – a jaminai könyvtárba jártam, az egy kicsike fiókkönyvtár volt és már korszerűnek számított, úgy 1945 után voltunk, és én ott akkor Jókainak minden művét elolvastam, azóta sem olvasok Jókait, akkor végeztem vele, nagyon élveztem, tanulás helyett is... Ebben a jaminai fiókkönyvtárban úgy kellett választani a könyvet, hogy háttal volt a könyvállvány felénk és a könyvek gerince volt látható csak az üveg mögött. Az üveg „nyitott volt”, volt rajta egy vízszintesen nyitott csík, a két üveg között volt egy kicsinyke rés, és ott az ujjammal benyúlhattam, és megnyomhattam a kiválasztott könyvet, és akkor Vereska Jani bácsi körbe ment mintegy a paraván vagy spanyolfal mögé és kihozta azokat a könyveket, amelyeket én kiválasztottam. Odajött a pulthoz, és kikölcsonőzhettem a könyveket. Ez már egy korszerűsítés eredménye volt – tessék az ablak mögötti kiadófülkés könyvkölcsonőzésre gondolni – talán a szabadpolcos könyvtárhoz vezető úton tett első félszteli lépések hozták ezeket a – ma már mosolygunk rajta – groteszk megoldásokat. Az olvasó a kisujjával közlekedett a résen át a könyvek birodalmában. Ennyi kitérő után: a könyvek – mint könyvtestek –, a művek közötti szabad választás, a szabadpolc bevezetése az állomány átvizsgálásával kezdődött. Mi lesz az, ami a szabadpolcra kerül – itt a művekben foglaltatott eszmei mondanivalóra tessék gondolni – mi lesz az(zal), ami nem kerül a szabadpolcra. A numerus kurrens raktár került az olvasók kézközébe. Nem volt könnyű. Nagyon sok fizikai munkával járt. Könyvek előválogatása, a szabadpolcos könyvtári forgalom számára való felszerelése, a könyvtár szabadpolcos célú átrendezése, mind-mind rengeteg munka volt, dehát, fiatalok voltunk...

– *Emlékszel arra, mikor történt a szabadpolcos kölcsönzési rendszer bevezetése? Állítólag ez a könyvtár első volt ebben.*

– Igen. Ez biztos, hogy itt volt először. Azért nem mondom évet, mert nem tudom pontosan, hogy mikor; 1960-ban már a gyermekkönyvtár megnyitását terveztük, tehát ez előtt meg kellett ennek történnie, mert a gyermekkönyvtárban ez már – értsd szabadpolc – evidens volt.

– *A szabadpolc bevezetésével szemben mutatott ellenállásról ma már szemérmesen hallgat a szakma, de hogy volt averzió vagy ellenézés, ez is a szakmai emlékezet része. Hogy volt ez itt Békéscsabán?*

– Kinek a részéről, milyen ellenállásra gondolsz?

– *Gondolok itt egyrészt az alkalmazottak ellenszenvére. Közöttük is lehetnek olyanok, akik nem örültek az új szisztéma bevezetésének, hiszen az ilyen törekvés, az új bevezetése – közismert közhely – ellenállást szokott kiváltani.*

– Igen, igen, voltak. Várhelyi Gyuri bácsi kollégám, aki egy csudabogár volt a maga küllemében, és mindenkinél jobban ismerte a könyveket – úgy, személyesen, ahogy erről kis idővel ez előtt beszéltünk, ő ezt az erényét a szabadpolcos könyvkiválasztási rendszer angolszász mintájú bevezetése után nem tudta érvényesíteni az olvasók előtt.

– *Ő volt a könyvtár élő katalógusa?*

– Igen. Azt hiszem, saját jószántából nem gyakran húzta ki a katalógusfiókokat, ismerte az állományt és nagyon sok könyvhöz volt érdekes hozzáfűznivalója, mindez most a múlt lett, füstté válik, amikor az olvasó maga választja ki az elvinni szándékozandó könyveket. Lipták Pál részéről nem tetszést kifejező kiszólásokra nem emlékszem. Az előkészítésbe nem láttam bele, de Sallai Pista bácsi ennek

nagy mestere volt, és azok közé a ritka emberek közé tartozott, akik tudtak hatni Liptákra, akikre hallgatott.

– *Társadalompolitikai megfontolásból indokolt óvatosság emelt-e akadályokat a közkönyvtári szabad könyvkiválasztás bevezetésének terve ellen?*

– Ilyesmire konkrétan nem emlékszem, de erre nézvést volt egy kis fondorlat. Innen a jelentések nagyon műves fogalmazásban mentek el, és meglovagolták azokat az ötleteket – ma úgy mondanánk – politikai marketinget, régebben jel-szavaknak is hívták ezeket céltartalmú felhívásokat, szóval szabályosan ráültek ezekre, és így hajóztak a megszabott irányvonalon. Ebben Balogh Feri nagy mester volt, ő mindenre tudott ideológiát.

– *Az olvasók miként fogadták a korábbi szabályoknál lényegesen szabadabb hozzáférhetőség körülményeit, a hozzáférés szabadságát?*

– Mint mindent, az olvasók ezt is nagyon hamar megszokták, én úgy emlékszem, tiltakozás nem merült fel, persze, megmaradtak azok az olvasói rétegek, akik talán még ma is megvannak, ott típródnak a könyvtáros körül és várják, hogy hoz majd nekik valamit.

– *Mennyivel, mivel lett kevesebb a szabadpolc által, mint annak bevezetése előtt volt?*

– Jószorival nem lett kevesebb, mert mindaddig, amíg a szabadpolcos felület állomány befogadó képessége nem érte el a mostanit, amikor az olvasói igény ma már többnyire teljesíthető a szabadpolcra, mindaddig a könyvtárosnak úgy kellett dolgoznia, mint annak előtte, azzal a minőségi igénnyel, hogy a szabadpolcos könyvkiválasztó övezet, a belső raktár, a belső tápraktár összhangját kellett megszerveznie a szabadpolc prioritására törekvően. Nem volt könnyű a szabadpolcot az iskolai kötelező, ajánlott és házi olvasmányok, a rádió és a televízió, valamint az éppen időszerű olvasómozgalmak keltette kurrens igénynek megfeleltetni. A raktárak állománya továbbra is a gyűjtemény élő, forgalomban lévő részét képezte.

– *Ez idő tájt is voltak, de korábbi időkre vetíthetők vissza azok a közművelődési rendezvények, amelyek...*

– Tudom, mire gondolsz. Például az irodalmi hétfőkre. Nagyon szép emlékek nekem ezek a hétfők. Lehet, hogy mindent nem tudtam megfigyelni, akkor huszonnégy évesen kezdő könyvtárosként, hiszen végül is az akkor ott megjelenők számomra nagy emberek voltak, már csak az ilyenkor betöltött funkcióm szerint is, ugyanis nekem jutott az a feladat, hogy a rendezvényre érkező tömegeknek a kabátját jól, biztonságban és könnyen visszakereshetően lehessen elhelyezni, és továbbá, hogy megfelelő köszöntés fogadja az érkezőket.

– *A technológiai könyvtárat hogyan olvasztotta magába és szüntette meg – mondhatni, megsemmisítette – a körzeti ill. később megyei könyvtár?*

– Igen, igen – mintegy örökségképpen Miklós atya hozta magával. Nagyon érdekes könyvek voltak ezek, különösen technikatörténeti szempontból, meg végül is lenyomat volt ez a korról, amolyan korfénykép volt nem egy állománytestben...

– *Nos, mi lett tehát a technológiai könyvtárral?*

– Nyom nélkül eltűnt, elvegyült az állományban. Az idő múltával körbenőtte, elfedte a minden oldalúan fejlett szocialista embereszmény szolgálatába álló közművelődési könyvtári sok példányos gyűjtemény gyarapítás. Az egykori techno-

lógiai könyvtár időt kiálló műveinek példányai most is ott vannak a raktárban, de a szabadpolcon is megtalálhatóak. Köztudott, hogy az ún. alkalmazott tudományok fősztályába tartozó munkák avulási ideje milyen rövid. Az 1960-as évek elején teherautó számra vitték zúzdába az olyan – korábban 50 példányban megvásárolt műveket mint például „Egy kocától kilenc malac” és hasonló tárgyú más könyveket. Azt gondolom, hogy ezek között utazott a technológiai könyvtár is.

– *Zúzdát mondtál, erről nekem eszembe jutnak az indexek. Volt találkozásod az indexeknek ezzel a zúzdának szóló változatával?*

– Indexjegyzékekkel a tiltott könyvek listája értelmében nem volt találkozásom. Én úgy emlékszem erre, hogy voltak azok a bizonyos renitens olvasók, akik szerettek volna olyan könyveket olvasni, amelyeket korábban forgattak, lapoztak, olvastak, amelyekről másoktól hallottak és, amikor a kért művet nem találtam, – valamelyik idősebb kollégához mentem, – akkor hallottam tőle: „ez, kérek szépen indexen van”. Az olvasók azonban kitartóan keresték ezeket a könyveket.

– *Tiltás miatt indexre került könyvek lajstromával nem találkoztál?*

– Nem.

– *Index-szerű jegyzékek nem voltak?*

– Voltak, voltak, de ezek fölött a jegyzékek fölött elavulás volt a jogcím.

– *Milyen volt akkor a könyvtár belső struktúrája?*

– Amikor én ide kerültem, akkor Várhelyi György volt a csoport vagy részort felelős, olyan, aki inkább a kölcsonzést felügyelte és Szabad Olgáé volt a tájékoztatás.

– *Hogy hívták ezeket a beosztásokat?*

– Csoportvezetők voltak. Volt olvasószolgálati csoportvezető, volt módszertani csoportvezető Balogh Ferenc személyében, volt állománygyarapítási csoportvezető előbb egy rövid ideig Miklós István, de aztán Kovács Mária lett végzetelen végig.

– *Mondtad volt korábban, hogy a pályán maradáshoz teljesíteni kellett egy szakmai minimumot. Mi volt a következő lépés, feltétel a felkészülési folyamatban?*

– A KMK akkoriban nagyon pezsgő életet szervezett. Így kerültem a gyermekkönyvtáros tanfolyamra, ami két éves volt, és szakdolgozatot kellett írni. Budapestre kellett járnunk. Ezt megelőzően nem kellett utaznom, nem is utaztam. Kiss Jenő, a mostani Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója pályája legelején Békéscsabán volt gyakornok, akkor már ismét Budapesten volt, és segítette a Békés megyei kollégák tájékozódását. Emlékszem, hogy az első igazi színházi élményeim Budapesthez – ehhez az időszakhoz fűződnek, 1959-ben vizsgáztam. A szakdolgozatomat Kipling: Dzsungel könyve befogadás-elemzéséről írtam, igazán kár, hogy nincs meg. Az oklevél viszont megvan.

– *Hadd térjek vissza Békéscsabára. Az ez idő tájból való könyvtár belső – szó szerinti udvari – életéhez. A szomszéd városból kerülő úton országot is járva jöttem ebbe a könyvtárba. Mondták hát nekem, hogy annak, aki ebben a könyvtárban dolgozni akar, meg kell másznia az udvaron álló fenyőfát. Nem megijesztett, hanem megnevettetett a férfierőt próbára tevő feladat, amíg meg nem láttam az épület fölött lombosodó felgallyazott fát. Valóban ilyen jó humora volt ennek a közösségnek, hogy a férfiak udvari kedvükben fára másztak, vagy amolyan teherbírás próba, vagy beavatási szertartás volt? Tényleg, hogy volt ez?*

– Nagyon családias volt itt a hangulat, és ha olyan döntés született: – akkor kis kézikocsival kimentünk a piacra görögdinnyét vásárolni, amit a pincében tároltunk, és amelyből aztán lehetett oszonnázni. Meg lehetett mászni a fenyőt is. Magam is láttam, amolyan férfivirtus volt ez. Önként, szabad elhatározással történt. A KMK 1959-ben középfokú könyvtáros tanfolyamot szervezett. Nem kellett konzultációra járni. A KMK tematikája alapján Szabad Olga foglalkozott velünk. A könyvtárossá képzésem folyamatában volt egy emeltszintű olvasószolgálati továbbképzés. Itt olyan újrabontakozó tudomány vezető képviselőivel ismerkedhettünk meg, mint a szociológia, az olvasásszociológia, lélektan. Komoly vizsgát kellett tenni. Meg kell mondanom, hogy én szerettem volna ezeket a tanulmányokat folytatni, de ezt az elképzelésemet a könyvtárvezetés nem támogatta, egyetlen tollvonással megsemmisítette.

– *1972-ben vagyunk. Nagy ugrás ez 1959 után. Hadd kérdezzek vissza az 1960-as évekre, a könyvtári szervezet változásaira, ha voltak, a szakmai előmeneteli rendszerre, az olvasói igények, szokások változásaira.*

– Az új gyermekkönyvtár 1962-ben nyílt meg, és ott a könyvtárosi helyet én kaptam meg. Két hétig éjjel-nappal ott voltam, rendeztem a könyveket. Nagyon fárasztó volt egy szabadpolcos gyermekkönyvtár kialakítása, nem voltak minták. Pakoltam ide, pakoltam oda, amíg elképzelésem szerint valóvá nem lett. Minden könyvvel – értsd fizikai hordozó – személyes ismeretségbe kerültem; a mű, az más. Nagyon szerettem a gyermekkönyvtárban dolgozni. Sok gyerek járt hozzánk és a munka is nagyon sokszínű volt. Nemcsak kölcsönzés, hanem játék, és a legkülönbözőbb gyermekkönyvtári foglalkozások mind-mind részei voltak a munkánknak. Érdekes, ebben az amúgy kívülről szemlélve békés – a könyvek nem beszélnek vissza (csak a művek) – környezetben is megmutatkozott a régi és az új ellentéte. A gyermekkönyvtárak „felfedezésével” mindenféle új teóriák kezdtek kerengeni. Ilyen volt a kuckó-elmélet és a foglalkozás a könyvtárban. Most visszatekintve többre értékelem, de akkor is egyetértettem vele, – a könyvtárvezetés – Lipták Pál nagyon vigyázott arra, hogy ne váljak játszóházzá a gyermekkönyvtár. „A könyvtár maradjon könyvtár” – mondta, és átirányítottak a módszertanba, amikor Balogh Ferenc 1961–1964-ig Nagykállón volt városi könyvtár igazgató. Két évig Betkó Katalinnal voltam módszertani könyvtáros.

– *Mit gondolsz ezekről az évekről?*

– Úgy gondolom, része kellett, hogy legyen a könyvtárosi pályámnak, szerettem csinálni, megismertem a megye könyvtárait, könyvtárosait, amiből az következett, hogy éveken át mindenki ismerősként közeledett hozzám, amint én is. 1964-ben – ezt azért tudom ennyire pontosan, mert a házasságom éve – az olvasószolgálatba kerültem – könyvtártani terminológiával a felnőtt olvasószolgálatba – egy kölcsönzési kísérlet – ahogyan később nevezték – lebonyolítójaként. Ez volt az a fényképezős lyukkártyás olvasónyilvántartási kísérlet, amikor egy kamera alá kellett csúsztatni az címlapot, a könyv címlapját, a leltári számot és a lyukkártya számát. Ebből tengeri kígyó lett, nem szólvá arról, hogy a lyukkártyákat szám szerint kellett túvel rendezni, és az előhívott filmekben minden héten meg kellett nézni, milyen leltári számú könyvet nem hoztak vissza. Sokat kellett telefonálni, néha elromlott a gép. Üzembiztos technikára nem volt pénz, úgyhogy visszatértünk a numerus kurrens ill. alfabetikus tasakos-színcsíkos kölcsönzési nyilvántartási rendszerhez. Ez a kísérlet ma már a könyvtártörténet apokrif tu-

dománya, de én maradtam az olvasószolgálatban, ami eredendően nagyon, és egyre jobban érdekelt. Kell egy kis kitérőt tennem, meg kell mondanom, hogy fiatalon én eléggé, hogy ne mondjam, nagyon vonalas voltam, a szabályokhoz rettentően ragaszkodtam, szigorúan és kérlelhetetlenül, de nem durván. Ez aztán lágyult egy kicsit a korommal, és megtanultam, hogy a szabály azért van, hogy attól a megfelelő időben eltérjünk.

– *Kik voltak a munkatársaid, kollégáid az olvasószolgálati csoportban, beleértve a tájékoztatást is?*

– Akkoriban nem vált ez el olyan élesen. Osztályá már az én vezetésem alatt lett, amikor is 1973-ban kineveztek csoportvezetővé. Ez idő tájt távozott Szabad Olga a Szakszervezetek Megyei Tanácsa Központi Könyvtárához, Várhelyi György pedig igazgatóhelyettes lett és átvette a módszertani osztályt. Ekkor egy irányítás alá vonták az olvasószolgálat valamennyi munkaágát, a gyermekkönyvtári olvasószolgálatot is.

– *Kik voltak akkor a munkatársaid, minthogy akkor még nem voltatok osztály?*

– Az akkoriak közül többen máshol dolgoznak már, vagy nem dolgoznak, nyugdíjasok. Emlékszem Baukó Dórára, Lipták Ilonára. Aztán új kollégák jöttek: Szakács Rudolfné – ma már ő is aktív nyugdíjas –, Bielik Károlyné, Zsótér Margit, Timkó Istvánné. Elég nagy volt a fluktuáció. Voltak, akik ideig-óráig maradtak csak, mert nehéz szolgálat volt az olvasószolgálat: úgy időbeosztásban, mint a fizikai igénybevétel tekintetében. A könyvtárhoz emeletes raktárak tartoztak, keskeny vaslépcsőkön kellett közlekedni – megterhelő volt – teljes embert kívánt, de a legtöbben a kedvezőtlen munkaidő miatt vándoroltak el. Azok, akik maradtunk, úgy oldottuk fel a munkarendből következő hátrányokat, hogy társasági életünk egy részét behoztuk a könyvtárba. Az ismerősökkel való találkozásra alkalmas hely a könyvtár – mondtam – és a rendezvények találkoztak érdeklődési körömmel. Az osztályá szerveződés 1977-ben következett be.

– *Ezenközben azonban te újra tanultál?*

– Különféle továbbképzések voltak ezek. Tulajdonképpen én, több más kollégámmal együtt 1979-ben szereztem meg a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán a diplomámat. Diplomadolgozatom Békés megye helyismereti irodalma 1945–1978. Válogatott helyismereti bibliográfia volt. Köteles Lajos akkor Békés megye Tudományos – Koordinációs Szakbizottsága titkára, javasolta kiadásra, amit Lisztes László, a Kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár akkori igazgatója, elvállalva a konzulensi és lektori teendőket, támogatott. A kész bibliográfiát Péter László, aki a szegedi Somogyi-könyvtárban helyismereti kutató, irodalomtörténész ismertette. Kifogásai ellenére is vállalom ezt a bibliográfiámat, jóllehet soha nem törekedtem sem publikációs tevékenység, sem önálló kiadványok általi ismertségre, mindig megelégedtem azzal, hogy segíthetek azoknak, akik ilyesmire termettek. Ma is úgy gondolom, a könyvtáros munkája az, hogy az olvasóhoz, használóhoz eljuttassa, amit kér.

– *Igen. A könyvtáros munkája valóban ez, de a könyvtárosok között a könyvtárossal szemben is van felelőssége a könyvtárosnak. Ez mikor kezdődött?*

– Ez visszanyúlik a módszertanosi létemhez, amikor is minden évben a továbbképzéseken nekem alkalmam volt előadást tartanom. Összefoglalót adni a legújabb irodalomról, melynek következtében töretlen, eleven volt a kapcsolatom a vidéki könyvtárosokkal. A könyvtáros egyesület keretei között is volt mód-

szertani képzés. A tájékoztatás minden fázisát, és minden szakágra kiterjedő teendőjét mindig más városi könyvtárban dolgoztuk fel. Ezzel párhuzamosan összeállítottuk azokat az irányadó jegyzékeket, amelyek a kézikönyvek a „B”-típusú könyvtárakban aktualizálása volt. Ez akkor kezdődött, amikor a könyvtár ideiglenes kölcsönző szolgálata megnyílt, ettől kezdve nekünk nagyon sok, amolyan járulékos feladat jutott. Sor került például az iskolai könyvtárak módszertani gondozására és technikai segítségére. Ez időtől fogva ritkábban tudtam találkozni az olvasókkal, és ritkábban tudtam odaülni a folyamatos manuális munkához. Ekkor volt ez a továbbképzési sorozat is.

– *Az ideiglenes kölcsönzőhelyen való tartózkodást hogyan éltétek meg?*

– Rengeteg fizikai munkával. Ez az, ami olyan árnyékként merül fel, hogy minden a mi feladatunk volt: a csomagolás, a szállítás. Ma is büszke vagyok arra, hogy sikerült úgy elcsomagolni, hogy volt olyan nyilvántartásunk az elcsomagolt állományról, hogy egyes fontos műveket kérésre ki tudtunk keresni. Nagyon sok munka volt mögötte. Hét helyen raktároztuk el az állományt sorszámozott rekeszekben. Minden rekesz tartalmáról jegyzéket készítettünk. Abban az időben gyakorta szóltak, hogy fontos személynek, jeles X. Y.-nak különleges kérése van. Ilyen esetben vettük a bekecsét és általmentünk a legnagyobb raktárba. Ott nyolc rekesz volt egymáson (rekeszen, hogy a későbbi korok is értsék: zöldséges rekeszt tessék érteni, amelynek külmérete 35 x 45 cm volt, könyvekkel rakottan lehetett olyan 45-55 kiló). Amikor szóltak, nem áttalottuk odamenni és a rekeszeket leemelgettük, hogy hozzáférjünk a kért műhöz, kikerestük és visszaállítottuk a rekeszek rendjét. Azokat a kollégáimat, akik ezt végigcsinálták, én nagyon tiszteltem, mert akkor megszökhettek volna – volt is, aki nem maradt. Fontos kitétel az említettekkel összefüggésben, hogy az új könyvtárpépület alapkövetelményének időpontját követő évtől kezdődően felfejlődött az állománygyarapítás, tehát a gyarapítók már gondolhattak az új könyvtárra, amit vásároltak, megemelt példányban vették, amit úgy kellett raktározni, hogy hozzáférhető legyen.

– *Eddig nem gondoltam így végig, de most úgy érzem, egy elköltözés, pláne rosszabb körülmények közé – mindig szomorúbb esemény, mint a beköltözés. Nekem már csak a beköltözés maradt.*

– Hát, igen. De sok részed volt benne Baukó Jánossal, Soós Karcsival, Székely Jancsival együtt. Emlékszem, amikor ott, a teherautón télvíz idején vég nélkül raktatok a könyvekkel teli rekeszeket.

– *Jól monod. Vég nélkül raktuk a rekeszeket. Ti pedig megtaláltátok az elejét?*

– Igen. Mi fogadtuk a könyvekkel telt rekeszeket.

– *Mennyire működött a szisztematikus kiköltözés és raktározás a beköltözéskor?*

– Meg kell mondanom, hogy nem működött, az én tapasztalataim szerint nem. Más lett a térkiképzés, mint az az elképzelés, ami az állomány elcsomagolásakor volt. Az történt, ami lenni szokott: olyanok gondolták el az első változatot, akik másféle könyvtárat ismertek, mint ami megvalósult. Sok „harc” volt.

– *Csak részben kaptam választ a kérdésemre, arra gondoltam ugyanis, hogy amikor fölszámolódtak a raktárak és 1984–1985 télfordulóján átkerült az állomány az új és régi épületbe és fölkerült az új könyvtár új állványaira, akkor hogyan működött a kihelyezéskor elgondolt és alkalmazott szisztéma?*

– A kiköltözés a meglévő állománytestek határait tükrözte. Ezen belül a rekesz jelzete (től-ig) elvezetett a szakcsoportszámhoz és a mű Cutter-jelzetéhez.

Lehetett polcfolyóméterekben gondolkodni, és a rendelkezésre álló felület ismeretében lehetett számításokat végezni, ennek ellenére nagyon sokat kellett pakolni.

– Több, új szakmai kezdeményezés vált országosan követendővé, melyet ebben a könyvtárban gondoltak el és valósítottak meg. Ezek egyike volt a számítógépes kölcsönző nyilvántartási rendszer bevezetése.

– Igen. Erre én úgy emlékszem, hogy megnyílt a könyvtár 1985. augusztus 20-án, és felállítottuk a tasakos-színcsíkos kölcsönzési rendszert, de januártól már szóba került a számítógépes kölcsönzési nyilvántartásra történő áttérés. Ez egy ideig párhuzamosan történt kis kapacitású gépen és 5 hajlékony lemezen, a tasakos eszköz kialakította háttérrel.

– Kiss Jenő, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója írja, hogy a Békés Megyei Könyvtár sok mindenben első volt. Nem volt első a családi könyvtári modell bevezetésében, hiszen az már a főváros fiókkönyvtári hálózatának akkor még vitatott, de lényegében elfogadott kísérletében mindennapi valóság lett. Nem lehattunk tehát elsők, de elfogadtuk az állomány hozzáférhetőségének új rendjén alapuló elvet, ha nem is egészen a családi könyvtári eszmény szerint, de megyei könyvtári méretekben először itt próbáltatott ki: – „az eddig a könyvtárosoké volt a könyvtár, legyen most már az olvasóké is” – gondolat. Így lettünk a szakma akkori – így érvényes – terminus technicusával szólva kétfedeles témacsoportos könyvtár. Hogyan fogadták ezt?

– Nehezen tudtuk elfogadni, mert Lipták Pál ebben is kategorikus volt. Ő jelölte ki a témacsoportokat, hozzá kell tennem, nagyon jókor. Nem Lipták Pálon múlt, hogy a könyvkiadás az ő igényeire nem volt tekintettel. Volt ilyen témacsoport, mint a régiségek. Kérdezem: a kétfedeles könyvtári modellben hány művet lehet ehhez hozzárendelni. Ilyen módon aztán új témacsoportok kellett, az eredetileg szakrészleg befolyásolta statikus koncepciót át kellett dolgozni és

az új elképzelést védeni kellett. Így értem én, hogy sok harc volt. A végeredmény – látod – nem rossz, működik; az életképes témák virulnak, az érdektelenek helyére az olvasói igény készletet gondolkodásra, állományelemzésre, amely a könyvtáros számára is kihívás.

– 1986 nemcsak a kölcsönzési nyilvántartás gépesített rendjének bevezetése volt, hanem a könyvtári szervezet strukturális átalakítását is hozta. Először a gyermekkönyvtár vált le az olvasószolgálati osztályról, majd a feldolgozóosztályból kitagolódott könyvtári személyzettel létrejött – hagyományos terminológiával szólva – a zenei részleg. Hogyan éltétek ezt meg?

– Jó volt, és szükséges is, mert én éreztem, engem az érdeklődésem felkészültségem, szakmai tapasztalatom a felnőtt olvasókhoz kötött. Ha valamiben igazán hiányosak az ismereteim, az a zene. Ma is ösztönös zenehallgató vagyok. Legfőbb ideje volt, hogy oda olyan személy kerüljön, aki saját érdeklődésével találkozva, és sok éves állománygyarapítási gyakorlatával megtámogatott feladatként tudja vállalni, és ellátni a zenei könyvtári szolgáltatásokat. A gyermekkönyvtárnál ugyanez volt a helyzet: felügyelni tudtam, de a 8-dik órában már nem fért el minden, így is ezerféle dologgal kellett foglalkoznom: állománytestek kialakítása, témacsoportosítás; a tájékoztatás metodikáját is újra kellett gondolkunk, és a számítástechnika fokozatos beléptetése idő- és figyelemigényes munka volt.

A legjobb időben döntött úgy a könyvtárvezetés, hogy egy személy nem tudja átlátni, felelősen követni az egyre differenciálódó, sok ágúvá vált könyvtári olvasószolgálati tevékenységet.

– Közeledünk a mához. Kitüntetéseidről kérdezlek. Voltak-e számosak?

– Akadtak, akadtak...

– Egy dolog folyamatosan és változatlanul foglalkoztat. Milyen érzés egy munkahelyen ugyanannak a hivatásnak szentelődni, és azt így teljesíteni; egész emberként. Volt-e olyan, érzel-e olyat valahol, hogy mást kellett volna csinálni, ki kellett volna szállni ebből a kerékből?

– Nem. Nem érzek ilyet. Úgy érzem, ha kiszálltam volna is, csak könyvtárban folytatom. Érdekel, – ha lenne időm – a textil és a vele való munka; nagyon sajnálom, hogy nem tanultam meg autót vezetni; roppant hiánynak és tévedésnek érzem – akár a szolgálat ellátásának rovására is, – hogy nem tanultam nyelveket. A műveltségemben a zene az a terület, amelyik homályosabb – és ez nem képzavar –, mert egy tájékoztató könyvtáros nagyon sokat tud, tudhat valamiről, és ezen kívül is sok-sok mindent tud, – de igazán azt az egyet tudja, vagy semmit sem tud. Jobbára az olvasók érdeklődése irányítja saját érdeklődését is. Ennek nagyon sok szépsége és útvesztője van...

Most, hogy kérdezel, úgy érzem, hogy mindig azt csináltam, amit szerettem. Nem, nem vagyok elégedett sem a sorssal, hogy lám, mit adott nekem, sem magammal, hogy mit tudtam megvalósítani, de azért valahol az nagyon jó, hogy én mindig csak este éreztem: ó, de nagyon fáradt vagyok, és soha nem néztem, hogy mikor lesz már négy óra, – szóval mikor lesz már a munkaidő vége.

Amit egy kicsit másképp csinálnék? – Lehet, hogy egy kicsit merev voltam a kollégáimhoz. Ezt most látom. Lehet, hogy egy kicsit szigorú voltam, de mentésemre, hogy önmagamhoz is. Nem szerettem, ha késtek. Nem szerettem, ha ettek a pultnál szolgálat közben, és hasonlókat, amit mindig szóvá tettem – termé-

szetesen a legtapintatosabb módon –, de lehet, hogy volt, akiknek pont olyankor szóltam, amikor neki nagy bánata volt, és azt nem kérdeztem meg, hanem csak mondtam a magamét.

Végül is megtehettem azt, amit akartam. Terveimet, elképzeléseimet megvalósíthattam. Az nagyon jó volt, hogy a könyvtárvezetés – Lipták Pál és Ambrus Zoltán is – erre lehetőséget adott.

– *Mi van most? Még mindig könyvtárban?*

– Nem, nem könyvtárban. Most nagyon érdekes feladatomban vagyok. Egy lapszerkesztőségben dolgozom. Számítógépes tartalmi feltárást végzek és fotóarchívumot építek, és már van egy 12 000 tételes adatbázisom. Sőt még az az öröm ért, hogy magam tervezhettem meg a rendszert. Most egy dologgal foglalkozhatok, amit osztályvezetőként soha nem tehettem, mert mindig ezeregy dologgal kellett törődnöm, utánajárnom, számontartanom.

– *Egyéni életedről nem kérdezek. Tudom, hogy boldog házasságban élsz.*

– Hazudnék, ha ezt elvitatnám. Természetesen az sem igaz, hogy mindig konfliktusmentes volt, ami rendszerint a munkabeosztásból támadt, ami időnként eléggé bonyolult családi egyeztetéseket kívánt meg. Gondolj csak a gyermeknevelés és az esti ügyeletek nehezen összetársítható voltára.

– *Ilike, nincs több kérdésem. Köszönöm a beszélgetést.*

Csobai László

Megalkuvások egy gyűjtemény számítógépes feldolgozásában

Előljáróban sietve leszögezem, hogy előadásom **nem** konkrét hozzájárulás a régi könyvek számítógépes feldolgozásának módszeréhez. A problémát lényegesen távolabbról vagyok kénytelen megközelíteni.

A konferencia címében a „XVI–XVIII. századi könyvek számítógépes feldolgozása” megfogalmazás szerepel, tehát egyes, csupán a koruk miatt kiemelten kezelt kötetek csoportjának számítógépes feldolgozásának problémáit jelzi.

Feltételezem, hogy azon műhelyek, amelyek a régi könyvek számítógépes feldolgozása terén komoly elméleti és gyakorlati eredményeket és sikereket értek el, **újonnan** (talán most először) feltárt könyvtári anyagokon szereztek

tapasztalataikat. Gondolok itt a könyvtárba bekerült hagyatékokra; sommásan nyilvántartott, de tulajdonképpen rendszerezetlen állományrészekre; vagy kisebb könyvtárakból egy központi könyvtárba került egyes régi kötetekre, amelyeket külön kezelve, gyűjtögetve kialakult egy 'régikönyvek tára', amely egy bizonyos nagyságrendet elérve, külön-gyűjteményként, megérett a feldolgozásra. Az ilyen gyűjteményrészek köteteit koruk, az 1801 előtti nyomtatás ténye rendeli egymás mellé, ez a fő rendező elv, a könyvek tartalma másodlagos.

El nem vitatva ezen műhelyek úttörő szerepét a számítógépes feldolgozás terén, úgy érzem, más módon

feltárni ezeket a régi könyveket tartalmazó gyűjteményrészeket nem lehetett, nem is lett volna szabad az 1980-as évektől kezdve. Hisz adott volt egy kutatási főirány (Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása), adottak voltak a számítógép irányába terelő pályázati, támogatási lehetőségek, s szerencsére, adottak voltak a computer iránt is nyitott, ambiciózus és tehetséges, fiatal 'régi könyvesek'.

Más feladatot jelent ez a feldolgozás olyan, régi alapítású (cca 50-100 000 kötetes) **gyűjtemények** esetében, ahol a teljes gyűjtemény, annak tudományos értéke indokoltá teszi, sőt megköveteli, hogy kilépjen a könyvtár falai közül, hogy ismertté és **hozzáférhetővé** váljon az egyetemes kutatás számára. **Gyűjteményt** említettem, nem régi könyveket; gyűjteményt, melynek fő jellemzője, mely tudományzakokat és milyen mélységben, teljességben képvisel; gyűjteményt, amely magán viseli az alapító, a gyűjtő személyiségének, szellemiségének meghatározó jegyeit és egyben tükrözi a **kort**, amelyben a gyűjteményt kialakították.

Ha valamilyen szerencse folytán az alapító vagy értő könyvtárnok nyomtatott katalógust is készített egykor a gyűjteményről, az alapvető forrása lehet a számítógépes feldolgozásnak, hisz az kézbevétele alapján, meglehetősen pontos adatokat rögzít.

Az általánosítások után a Somogyi-könyvtár példáján szeretném bemutatni a feladat megoldásának szükségességét és buktatóit.

A Somogyi-könyvtár, amely 1883 óta nyilvános könyvtára Szegednek, Somogyi Károly esztergomi kanonok rendszerezett, enciklopédikus, az egyes tudományágak alapműveit (és folyóiratait) tartalmazó 43 701 köte-

tes **alapítványi gyűjteményére** épül. Értékét a **tartalom**, a gyűjtés tartalmi elve jelenti, csupán másodlagos értékjelző, hogy ritka és régi könyvek sokasága található benne. Somogyi nemcsak gyűjtötte, hanem olvasta is a könyveket. Bejegyzései, margináliái, az előzésekre írt esszészerű fogalmazványai, majd minden kötetben fellelhetők. Egy 19. századi tudós szemléletét, ítéletét közvetítik a bejegyzések. Igen gyakran a magyar könyvkultúra, könyvtártörténet fontos adaléka a **proveniencia**, illetve a könyvért fizetett ár megjelölése.

A gyűjtés korszaka száz évet ölel át, 1780 és 1880 között, Somogyi (és édesapja) személyisége, tudományos érdeklődése mellett meghatározó, hogy épp ennek a száz évnek a szellemisége és értékítélete hatott a gyűjtemény kialakítására; majd áttételesen a későbbi gyarapítás irányvonalaire is.

A gyűjteményt **szakrendben** állították fel, alfabetikus katalógusa a **porosz instrukciók** alapján készített kéziratok fölapokból áll. A fölapokkal egyidejűleg **szak-** (azaz: **helyrajzi**) katalógust is építettek, amely egyben a nyilvántartás feladatát is betöltötte.

A könyvtár 1956-ig ebben a rendszerben tárta fel új szerzeményeit, 1956-tól a praesens gyarapodást nagyságrend szerint és szabványos cédulakatalógusban dolgozták fel. (Természetesen ez az állományrész is tartalmaz régi könyveket, ezek azonban esetlegesen bekerült, szórvány darabok.)

A gyűjtemény tehát feltárt, kissé nehézkes és sajátos keresés után hozzáférhetőek a dokumentumok.

Az elavult, a mai keresési igényeknek egyáltalán nem megfelelő katalógusokat fel kell, hogy váltsa a teljes szakrendi gyűjtemény rekatalógizált,

s immáron számítógépes újrafeldolgozása. Amilyen magától értetődő ez a megállapítás, ugyanolyan hamar kijelenthető, hogy ez **megoldhatatlan**. Ez lenne ugyan az egyetlen helyes megoldás, azonban egy közművelődési könyvtárban, amelynek nem profilja a tudományos igényű, könyvtörténeti szempontból retrospektív feltárás, így erre alkalmas és képzett, nyelvismerettel rendelkező munkatársai sincsenek, ez valóban megoldhatatlan. Arról azonban mégsem mondhat le a könyvtár, hogy (legalább) az alapítványi gyűjteményről **adatbázis** készüljön. (Nem merem a számítógépes **feldolgozás** kifejezést használni, a feldolgozás lényegesen

mélyebb **feltárást** jelent, mint egyes adatok rögzítése, azaz: ami megvalósítható.)

A rekatalogizálásról való lemondással kezdődik el a **megalkuvások** sorozata. A legsúlyosabb ezek közül az autopsziáról való lemondás. A kézbevétele elhagyásával együtt le kell mondani a **példánylefrásról**, a metszetek, **mellékletek** feltárásáról, a margináliák és Somogyi esszéinek rögzítéséről, a korábbi **possessorok**, a művészi értékű **ex librisek** feltárásáról.

Hogy mi alapján készülne akkor az adatbázis? Az úgynevezett **helyrajzi katalógus** lapjai alapján, azaz **mechanikusan**, szövegszerkesztő rendszerben átgépelni a szaklapokon található információkat. Ezek a következők: **szerző**, **cím**, **kötetszám**, a nyomtatás **helye** (mind a címlapon szereplő nyelvben és formában!), a nyomtatás **éve** (többkötetes műveknél a kezdő és a záró évszám!), **formátum**. Ezen adatokból áll(na) össze egy alapfokú adatbázis.

Azonnal adódik a kérdés, elfogadható-e (ez is megalkuvás), ha a **nyomda**, a **nyomdász** nincs megjelölve, jóllehet, az érintett korszak kiadványainál ez az egyik legfontosabb azonosító adat. Nem pazarlás-e mégis, csupán ezért az egy adatért, a XVII–XVIII. századi kötetek ezreit kézbe venni?!

A megalkuvások sorát folytatja, hogy a helyrajzi katalógus lapjain nem találkozunk egységesített névformákkal, szerző és fordító, szerkesztő és kiadó meglehetősen liberálisan értelmezetten szerepel.

Ha igaz az a megállapítás, hogy a gyűjtemény értékét elsődlegesen éppen a tartalmi érték fémjelzi, elfogadható-e a **tárgyi feltárásról** való lemondás? Ugyan a helyrajzi érték fémjelzi, de a betűjelekkel kifejezett szakrend 'tájékoztató jellegű' osztályo-

zást: főosztály-osztály finomítást tesz csupán lehetővé. Igaz, az adatbázisban 'dekódolni' lehetne a jelzeteket (például: B.c. = „Római jog” vagy D.d. = „Sebészet, szemészet, szülészet”, de: G.c. = „Egyetemes s nem hazai részleges földrajz, utazások, ethnographia, chorographia, térképek”!!), ez a módszer, mint látható, igen tág tárgyi meghatározást ad.

Félrevezető ez az eljárás **kolligátumok** esetében, hiszen ezek a kötetben szereplő **első** mű tárgya szerint kapták jelzetüket, s ha csak a méret hasonlósága és nem a tartalom fűzte egybe a kolligátum darabjait, a tárgy 'dekódolás' alapján történő kifejezése komoly hibát eredményezhet.

Tudatosan vállal ezzel a könyvtár egy meglehetősen magas hibaszázalékot. A kéziratos lapok leírásának pontossága (az említett hiányosságokon túl!) körülbelül 85%-ra tehető. A kalligrafikus írás félreolvasása további hibákat eredményez. De az is ismert, hogy nem is teljes a katalógus. Az idők során (ideológiai megfontolástól vezérelve) sok lapot kiemeltek belőle, jöllehet, a könyv megvan, de a fordítottja is előfordul, azaz: a hiányzó mű lapja még szerepel benne. Elmondható, a gyűjteményt részben csak 'rekonstruáló', magas hibaszázalékú (maximum 40%-os pontosságú) adatbázis jönne így létre.

Mégis, belátható időn belül elkészülhetne ezen a módon az adatbázis, amit aztán folyton folyvást javítani és kiegészíteni kell ugyan, de egy minimális, számítógépes hálózaton is elérhető információt mégis ad a lezárt szakrendi állományról.

Vajon könnyű-e beletörödni, megengedhető-e a cél érdekében, hogy egy **19. századi**, egyszerűsített leírást adó katalógus szolgálja internet hálózaton a **21. századot**?! Vajon könnyű-e tudomásul venni az asszisztensi szerepet, azaz hogy a 20. századi könyvtáros csak **megőrző**, illetve **kiszolgáló**, 'gépírói' szerepet tölt/ött be?

Nem!!

Ezért a fenti munkálatokkal párhuzamosan a gyűjtemény egyes szeleteinek könyvtörténeti szempontú, számítógépes feldolgozása is elkezdődött. A régi magyar nyomtatványok adatbázisa már elérhető az Internet hálózaton.* Az ősnymtatványok és az antikvák feltárása folyamatban van. A XVII–XVIII. század nem magyar anyaga olyan hatalmas kötetsszámot képvisel, hogy ezek külön, kiemelt feldolgozása lehetetlen és értelmetlen. De: a XVIII. század egyébként sem lehet korszakhatár, mert a XIX. századi anyagról nem lehet lemondani a **gyűjtemény** számítógépes feldolgozásánál az alapító személye, bejegyzései, a gyűjtést meghatározó korszak miatt. Ugyanakkor: mivel a XIX. századi könyvek már modern könyvek, nem igényelnek olyan mélysegű könyvtörténeti szempontú feltárást, mint a korábbi korszakok nyomtatványai; inkább a tartalmi feltárást igénye válik hangsúlyosabbá. Ezért a további, korszak-meghatározta számítógépes feldolgozás helyett a gyűjteményi szempontból legjelentősebb szakok egyedi, kézbevitel alapján történő számítógépes újra-feldolgozása kezdődik el. Ezekből a 'szeletekből'

* A JATE Egyetemi Könyvtár hálózaton BRS SEARCH adatbáziskezelő programban SKRK elnevezéssel 1995. november 30. óta érhető el.

végül is, ki tudja, mikor összeáll majd a teljes gyűjteményt magába foglaló adatbázis.

Ezt a célt soha szem elől nem tévesztve, vállalhatóvá válik az a sok megalkuvás, amelyet egy alapszintű adatbázis gyors elkészülése érdekében el kell/ett szenvedni.

S talán, épp ez az egyszerű adatbázis hívja fel a gyűjteményre a figyelmet olyan felkészült és alázatos (leendő) munkatársaknak, akik magas színvonalon be is fejezik majd a teljes gyűjtemény számítógépes feldolgozását.

Nagy Erzsébet

Csongrád Megyei Nemzetiségi Báziskönyvtár

1994. dec. 8-án Szegeden a Tábor u. 7/b. sz. alatt a Csongrád Megyei Közgyűlés és a Megyei Nemzetiségi Érdekképviselőtestület egyeztetésével alakult meg a Csongrád Megyei Nemzetiségi Báziskönyvtár. Az üzemeltetés a Magyarországi Németek Csongrád Megyei Egyesületének feladata, míg a fenntartónk a Megyei Közgyűlés. 1995. nov. 10-én Kisebbségi Tanácsot hozott létre dr. Tóth István szlovák önkormányzati vezető irányításával a Csongrád megyében és Szegeden élő, munkánkhoz kapcsolódó kilenc nemzetiség.

A cigány, görög, lengyel, német, orosz, román, szerb, szlovák, vietnami kisebbség szorosan együttműködik, közös problémáink megoldása érdekében. Jelenlegi egyik legnagyobb gondunk a helyiséghiány. A két kis teremmel rendelkező könyvtárban tarjuk összejöveteleinket. A Kisebbségek Tanácsa próbál lépni annak érdekében, hogy a kisebbségek rég megígért leendő házáat megkaphassuk.

A könyvtár bemutatása nem könnyű dolog. Sokrétű a munkánk, sok a problémánk. A törvényadta lehetőségnek megfelelően az országban megalakultak a nemzetiségi báziskönyvtárak. Mi speciális egyedi helyzetben vagyunk. Ugyanis míg a többiek vagy megyei könyvtárhoz, vagy iskolákhoz csatlakozva működnek, mi teljesen függetlenek vagyunk az ilyen intézményektől. Ez nem jelentene problémát, ha az anyagi támogatás mennyisége elfogadható lenne. Sajnos, ez az összeg annyira kevés, hogy a létünk veszélyben van. A könyvtárra mindannyiunknak szüksége van, sőt a város – lévén egyetemi város – tanulóifjúságának nagyon hasznos lenne olyan jól felszerelt könyvtár, ahol ezen kilenc kisebbség anyanyelvű könyvei együtt megtalálhatók. Ahogy velem együtt sok kollégám teszi, én is pályázatok útján próbálok pénzhez jutni, hogy a „víz fölött maradhassunk”. Március óta 14 pályázatot nyújtottam be, ebből 11 visszautasítást kaptam, 3 elbírálása még folyamatban van. Természetesen reménykedem, és erőmhöz mértem próbálkozom újra. Széles kapcsolatokat sikerült már kialakítanom, az együttműködés más könyvtárakkal segít a munkámban, valamint egy-egy jó ötlet, tanács szintén hasznunkra van. Néhányat sorolnék fel azokból a könyvtárakból, amelyekkel kapcsolatunk van. A Tabi Városi Könyvtár, és vezetője, Bolevác József, a Sze-

gedi Egyetemi Könyvtár, a Szegedi Somogyi Könyvtár és készséges munkatársa, Rátkai Erzsébet, a Bibliotéka vezetője, dr. Novák Ákos. A Maszk Egyesület 1996. májusi Anna Frank rendezvénysorozatának „Ethnic Tolerance Fesztivál”-ján mindannyian a kisebbségekkel karöltve részt veszünk.

Az állománygyarapítás kétféleképpen lehetséges nálunk. Az Országos Idegen nyelvű Könyvtár, amely anyagi támogatást nyújtott, könyvbeszerzésre 85 000,- Ft-ot. A másik út az adománygyűjtés. Követségeket és kulturális intézményeket kerestem meg könyvadományokért. Magánszemélyek is segítenek dokumentumok ajándékozásával, de állományunk egyelőre még kicsi. Folyóiratbeszerzésre egyáltalán nincs anyagi keretünk. Nehéz a helyzetünk, de küzdünk, hogy ne látzatkönyvtár legyünk, hanem működő hasznos intézmény.

A 9 etnikai kisebbség tagjai látogatják könyvtárunkat, a meglévő állományból kölcsönöznek, és tanácsokkal segítünk az érdeklődőknek.

A pénz nélkül is megvalósítható programok színesítik és gazdagítják azért az életünket! (Pl. a nemzetiségi főiskolások könyvtári órája, óvodás foglalkozások. A későbbiekben erre még szeretnék visszatérni.) Könyvtárunk a nemzetiségi találkozók helye. A helyiségeknek megfelelő rendezvények itt zajlanak. Legutóbb a „Szlovák Napok” utolsó rendezvénye, egy kerekasztal-beszélgetés. A Német Egyesület heti összejevetelei is itt vannak. A lengyel, görög, német nyelvtanfolyamainkat szintén a könyvtárban tartjuk. Ez a sok nemzetiségű megye, város kilenc kisebbsége nyitott a közösségi életre, a kultúra átadására és megőrzésére. Nagyon fájlaljuk, hogy óriási erőfeszítéseink ellenére sincs még közösségi házunk, nincs elég könyvünk és folyóiratunk.

Ennek ellenére nem csüggedünk, és a lehetőségekhez mérten felvállaltunk kulturális, ismeretterjesztő feladatokat.

A könyvtár nem gyermekkönyvtár, de specialitása nem akadályozza meg a közönségkapcsolatot az óvodás, iskolás korosztályokkal. Állományunkban a gyermekek részére is vannak könyvek.

Nézetem szerint már egész kisgyermekkorban ajánlatos megkezdeni az ismerkedést a könyvekkel, könyvtárral. Így korán megbarátkoznak a környezettel, és a saját anyanyelvű dokumentumokkal. Megtanulják a kézikönyvek használatát és aktívan gyarapíthatják tudásukat. Nem vagyok kifejezetten TV-ellenes, de a TV-vel és a videóval szemben a könyvtár aktivizálja és értelmesebb elfoglaltságra készíti a gyerekkorosztályt. Rátérnék terveim eddig megvalósított részére.

– Tavasszal három óvodai foglalkozást tartottam német nemzetiségi óvodásoknak. November 7-én volt az Őszi Ünnepe, meghitt, kedves hangulatban zajlott. Ezzel egyidőben rajzkiállítást nyitottam meg, a könyvtári foglalkozás élményei hatására készült rajzokból. A vendégkönyv tanúsága szerint kis szereplőink és vendégeink is nagyon jól érezték magukat.

Az elkövetkező hetekben cigány óvodások ismerkednek majd játékos foglalkozás keretében a könyvtárral, majd vietnami gyerekeket várok közös játékokra.

A múlt hónapban a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola 25 hallgatója ismerkedett a nemzetiségi könyvtárral. Két hallgatónak az érdeklődését felkeltette a nemzetiségi óvodai munka, közös látogatást tettünk a német nemzetiségi óvodában.

Az alábbi rendszeresnek tervezett programjaink pénz- és helyhiány miatt egyelőre nem valósulhatnak meg:

– Népzenei óra – népzene hallgatás havi egy alkalommal a kisebbségek zenéjéből.

– Nemzetiségi olvasókör – egy erre vállalkozó saját nemzetisége irodalmából felolvas, majd ezt követően beszélgetés az olvasmányélményről.

– Ismerd meg a másikat! – kb. kéthavonta megtartandó rendezvénysorozat nemzetiségi előadókkal.

– Ünnepi készülődés – nagyobb ünnepek előtt közös ajándékkészítés.

– Menjünk együtt! – kirándulás a természetbe, uzsonnával egybekötött természetjárás a kisebbségek részére.

– Énekeljünk együtt! – megbeszélte időközönként dalok tanulása „élő zene” segítségével.

Tervezünk etnográfiai gyűjtést, majd távolabbi jövőben az összegyűlt anyag könyvtári kiadását.

Minden erőnkkel azon dolgozunk, hogy közösségünkek, kultúránkat megőrizzük, hiszen ez beleépül az egyetememes magyar kultúrába.

Ábrahám Vera

Minőség a könyvtárban

Változó környezet

Első hangzásra talán furcsának tűnhet a könyvtárban minőségről és minőségmenedzsmentről beszélni. Ezzel többnyire a hazai könyvtárosok is így vannak. A minőségi kultúra és a minőségi szabványok használata manapság főként az angolszász skandináv és a holland könyvtárakban fordul elő, itthon a minőségi szemlélet még csak nyomokban lelhető fel. Többen vannak, akik ellenérzéseiket vagy félelmeiket fejezik ki: divatnak tartják, mások szerint csak az iparban alkalmazható és különben is: a könyvtár fennállása vagy bukása nem múlik az elkövetett hibákon. Olyan vélemény is van, mely szerint ha a könyvtár a minőség kutatásával vagy a hatékonyság kérdéseivel foglalkozik, a fenntartó észreveszi a rejtett tartalékokat, és újból lesz mit lefaragnia.

A helyzet azonban egyre gyorsabban változik: a könyvtárnak – legyen az tudományos, felsőoktatási, iskolai, vállalati vagy közművelődési – egyre inkább bizonyítani kell a hatékony forrásfelhasználást. Néhány évvel ezelőtt bezárt a szakszervezeti könyvtárak nagy része, napirenden van a kisebb közkönyvtárak bezárása. A helyzet azért is furcsa, mert az információ egyre fontosabb és drágább, az információ tárházainak tekintélye ugyanakkor csökken. A könyvtárosok ugyanakkor tudatában vannak saját fontosságuknak, de csak kevés esetben képesek fenntartójukat is meggyőzni. A hiba így a könyvtárak működésében és közönségkapcsolatában keresendő.

Még mindig a nagy a szép

Gondot jelent a könyvtárakkal kapcsolatos konzervatív fenntartói szemlélet, amelyet sok esetben a könyvtárosok tartanak életben saját biztonságuk, nyugal-
muk és hiedelmeik érdekében. Igen sok helyen tartja magát az a nézet, hogy az
a jó könyvtár, amelyik nagy, és az a legjobb, amelyik a legnagyobb. Tehát a könyv-
tárakat bemeneti adatokkal jellemzik: állományának, költségvetésének és sze-
mélyzetének nagyságával, a megrendelt folyóiratok számával stb. Az éves köl-
csönzés vagy az olvasók száma is gyakran szerepel a jellemző adatok között, de
a lényegről még ezek sem mondanak sokat – egyes felmérések szerint minden
ötödik kikölcsönzött könyvet olvasnak el. E szemlélet szerint a kiválóság több-
nyire mennyiségi adatokkal írható le. – Tanulságos, hogy a közelmúltban a fel-
sőbboktatásban megkezdődött akkreditálások alkalmával is hasonló adatokat kér-
tek számon a könyvtártól.

Fontossági sorrend kell ...

Ha a minőséget tekintjük, akkor a gondok annak meghatározásával kezdőd-
nek. A definíció szerint: a minőség a használói igénynek való teljes és mindenkori
megfelelés. Ha például a kisebb közkönyvtár célja az elégedettséget reprezentáló
minél magasabb használati és kölcsönzési statisztikai mutatók elérése, akkor
ponyvairodalmat és hasonlókat fog vásárolni, és igen gyorsan forgatja állomá-
nyát. Ebben az esetben például Tolsztoj művei vagy a matematikai szakkönyvek
a minőség kerékkötőivé válnak, ami a legtöbb könyvtárost megriasztja. A könyv-
tárak egyszerre sok célnak akarnak megfelelni sokszor annak ellenére, hogy for-

rásaik nem elegendőek a minőségi szolgáltatáshoz. A minőség meghatározásakor tehát arra is ki kellene térni, hogy mely szolgáltatások javára milyen tevékenységekről mondanak le.

A használói igények szolgálata feltételezi az állomány frissen tartását. A hagyományos szemlélet alig veszi figyelembe az állomány avulását annak ellenére, hogy ezt a – mára már elavult – 1975-ös állománykezelésről szóló rendelet is szorgalmazza. Beszédes párhuzam, hogy az *Encyclopaedia Britannica* mai kiadása alig testesebb a legendás 80 évvel ezelőttnél. Egy német ajánlás szerint a közönyvtár állományát húszévente le kell cserélni – persze nem egyszerre. Egy ausztrál tartományi könyvtár képviselője arról számolt be a közelmúltban, hogy náluk két év a dokumentumok átlagos élettartama. Ehhez persze kitűnő könyvtárellátó rendszert és fejlett piaci viszonyokat kell elképzelni. Egy a könyvtárosképzésben használt könyv 1974-es angol példára hivatkozva javasolja, hogy addig csökkentsük az állomány nagyságát, amíg a forgalom nem csökken. Az állomány – és egyáltalán a források, mint munkaerő, szakismeret, férőhely stb. – ilyen finom beállítása a költségekre érzékeny vállalkozásoknál szinte közhely, de a könyvtárak többsége ma még igazán nincs rászorulva erre; inkább a szakszervezetre és hasonló lobbykra támaszkodnak.

Pénzért érték

Ma a könyvtáraknak, ha fontosnak tartják a minőséget, kiindulásképpen folyamatosan mérniük kell saját hatékonyságukat és eredményességüket. Könnyen mérhető például a dokumentum megrendelésétől a polcra helyezés között eltelt idő, a tájékoztató pultról elégedetten távozó olvasók száma, vagy az öt éve ki nem kölcsönzött könyvek többihez viszonyított aránya.

Persze szükség lenne költségtudatosságra is például úgy, ahogy Angliában kiszámolták: egy dokumentum éves tárolási költsége 3-4 font – függetlenül attól, hogy mennyire keresik. Ha ehhez még hozzávesszük a beszerzési és feldolgozási költségeket is, akkor könnyen belátható, hogy már a két-három évnyi költség is vetekszik az új könyv árával. Ilyen meggondolásból vált eszménnyé odakint a *karsú és izmos könyvtár*, amely nagyban támaszkodik a könyvtárközi – postai és elektronikus – együttműködésre, a forrásmegosztásra, rendszeresen felülvizsgálja és frissíti állományát és forrásait. Így válik érthetővé a *nemnövekvő könyvtár* koncepciója is. Az ilyen elvek terjedését itthon számos tényező nehezítheti, ugyanis a gyökeres szemléletváltás számos személyes és szakmai érdeket sérthet.

Elindult a tudatosulás...

A minőségbiztosítás gyakori eljárásaival találkozhatunk a magyar könyvtárakban, ha nem is tudatosan művelik azokat. Változó színvonalon, de egyre többfelé végeznek használói igényfelmérést, a forrásfelhasználás ésszerűsítése is egyre nagyobb kényszer. A *just on time*-elv (éppen időben) érvényesülését is se-

gíti, hogy a könyvtárak törekednek a keresett dokumentumot legalább az olvasói keresés alkalmával megszerezni. A könyvtár igyekszik az igény keletkezésének színhelyére menni, például az Országgyűlési Könyvtár néhány éve létrehozta a *Képviselői Tájékoztató Központot* a Képviselői irodaházban. Van még lehetőség a fejlődésre a munkatársak következetes minőségszemléletének kialakítása, a folyamatos (tovább)képzés vagy a megelőzés-szemlélet kialakítása terén. Az utóbbi a változások utólagos tudomásulvétele (sőt: tudomásul nem vétele) helyett lenne hasznos.

A TQM módszerei elsősorban a beszerzési mód meghatározásában, az ellátók (pl. könyvterjesztők) kiválasztásában, a katalógizálásban, az állomány kezelésében, a munkaidő és szakismeret kihasználtságának javításában használhatók. Az ISO 9000 (minőségügyi szabvány) könyvtári alkalmazása a könyvtári a könyvtári folyamatok szinte összességére kiterjeszhető.

A teljes körű minőségbiztosítás tőlünk nyugatabbra sem mondható általánosnak a könyvespolcok világában. Ahol azonban eredményesen bevezették, a könyvtár presztízse jelentősen megnőtt. A minőségi szemlélet sokszor fakad kényszerből; például ha kevesebb a pénz, akkor kisebb a valószínűsége annak, hogy felesleges dolgokra költünk. Felfedezhetünk azonban olyat is, hogy a könyvtárak minőségi szemlélete a jövő igényeit kutatja és „önként” határoz meg magára érvényes szabványokat. Erre példa az angol Könyvtáros Egyesület *Közkönyvtári chartája*. Ez felsorolja azokat a szolgáltatásokat és módokat, amelyeket a könyvtár a felhasználóknak kínál. A chartában vállaltakat az egyes könyvtárak saját érdekükben garantálják. Az olvasó így a minősített könyvtárba belépve biztos lehet abban, hogy megfelelő szintű, rendszeresen ellenőrzött színvonalú kiszolgálásban lesz része. A közkönyvtárhoz hasonlóan a különböző egyetemi és intézeti könyvtárak is bocsátanak ki chartát.

Az említettek miatt kívánatos lenne, ha a minőségi szemlélet a könyvtárosképzésben is teret nyerne. A szakma már felfigyelt a kihívásra: az 1996. január 29–31-ére szervezett 4. nemzetközi ún. BOBCATSSS szimpózium témája *Az információs szolgáltatások minősége* lesz – az Országos Széchényi Könyvtárban.

Mikulás Gábor

(Megjelent: *Riadó a könyvmolyoknak. Figyelő 40 (1995) 51–52 p. 52–53.*)

A Széchényi Könyvtár készülő múzeumáról

150 évvel ezelőtt, 1846-ban költözött be a Széchényi Könyvtár a Magyar Nemzeti Múzeum akkor elkészült új épületébe s egy kis híján 140 évet töltött el ott. 1985 óta a Budavári Palota ad otthont a Széchényi Könyvtárnak, ahol a történelmi levegőjű falak között, egy teljesen új, modern berendezésű könyvtár fogadja az olvasókat. A széles, márványfedte folyosókon járva ki emlékeznek ma már

az ódon Múzeum-épület szűk folyosójára, mely a Bródy Sándor utca felőli hátsó kapun vezetett az első emeleten lévő könyvtárba, a galériával ellátott könyvtári és olvasótermekbe, a könyvtárosok polcok közé szorított, kicsiny dolgozó-sarkaira, a minden zugból szinte lezúduló irat- és könyvhegyekre?

Pedig valójában jól esik visszagondolni e régi épület meghitt légkörére, a könyvekkel és hírlapokkal szinte testközelben élő régi könyvtárosokra, a kétlábon járó élő lexikonokra, akik mindig ráérttek egy jóízű beszélgetésre s akik őszinte vadász-szenvedéllyel vetették rá magukat egy-egy fogósabb olvasói kérdésre. Mennyivel egyszerűbb ma a számítógép gombjait lenyomva várni a feleletre, – ill. csak egyszerűbb lenne, ha már mindazt sikerült volna beletölteni a számítógép agyába, amit a nemzeti könyvtár írott és nyomtatott dokumentumai tartalmaznak. Dehát addig még rögzös az út s bizony szükség van/volna még a mindentudó könyvtárosokra.

Egyedülálló vállalkozásba fogott most a Széchényi Könyvtár. Számot vetve azzal, hogy jövőt a jelenben is csak a múlt ismeretében lehet építeni s csak az tud a jelenben is jól megkapaszkodni, akinek gyökerei a múlt éltető nedveit is jól hasznosítják, élő mementót kíván állítani régi könyvtári múltjának. Állandó kiállítás keretében olyan múzeum nyílik meg ez év április végén a Széchényi Könyvtárban, ahol a látogató egy múlt századvégi könyvtárral találkozhat. A Széchényi Könyvtár még megmaradt, muzeális jellegű berendezési tárgyaival, bútoraival, a könyvtárosok régi munkaeszközeivel, korabeli fényképek és írásos dokumentumok segítségével rekonstruáljuk az egykori könyvtárosok és olvasók környezetét. Megkíséreljük felidézni a régi múzeumi könyvtárat, melyet olvasói valaha így is neveztek s melynek falai között a magyar tudományos élet számtalan kitűnőseége élt, dolgozott és szolgált a hazai oktatást és tudományos kutatást. Mert a Széchényi Könyvtár falai között mindenkor két nemzedék találkozott: az egyetemi ifjúság, a készülő értelmiség és az alkotó, a befutott, a nemzeti kultúra ügyét szolgáló humán értelmiség. A kiállítás ennek a szellemi műhelynek állít emléket, felvillantva a múzeumi épületben eltöltött 140 év néhány jellemző pillanatát, éreztetve a korszak levegőjét, benne a könyvtári élet mikrovilágát.

A modern berendezésű, információkat számítógépen is szolgáltató mai könyvtárban egy kicsiny sziget lesz ez a kiállítás, mely a látogatót elvezeti a masszív tölgyfabútorok, a sajtós bájú, könyvnek álcázott katalógus-dobozok és a már mosolyogtatóan primitívnek tűnő régi írógépek világába. Szembesülhet a látogató az egykori metszetekről, majd fényképekről ránknéző komoly könyvtárosokkal, elolvashatja szálkás betűiket, megismerheti mindennapos munkájukat.

Erre az állandó kiállításra, a Széchényi Könyvtár múzeumába hívjuk és várjuk szeretettel könyvtáros kollégáinkat, és mindazokat, akiket a könyvtár múltja, a magyarországi művelődéstörténetnek ez a fontos helyszíne érdekel, – reményeink szerint 1996 május elejétől.

Somkuti Gabriella

Egy tantárgyközi feladat: az olvasás

Éveken keresztül készült a NAT, melyet nemrég fogadott el az országgyűlés, és a következő két évben kell adaptálni a helyi viszonyokra. Eredményes azonban csak akkor lehet ez a munka, ha mindenütt a nevelést, az emberformálást helyezik előtérbe, az oktatás szempontjából pedig csökkentett mennyiségű, de szilárd ismeretekre építve az önálló tájékozódásra, ismeretszerzésre készítik fel majd a tanulókat.

Egy igen érdekes és hasznos tanulmánykötetet szeretnék figyelmükbe ajánlani, melynek szelleme, és a benne leírt konkrét módszerek mindkét fenti célkitűzés megvalósításában segíthetnek. A kiadvány *A többkönyvű oktatás felé* címet viseli, alcíme pedig: *könyv és könyvhasználati módszerek, példák*.

Alapját annak a székesfehérvári konferenciának az anyaga adta, melyet a Magyar Olvasástársaság (HUNRA) és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) szervezett tanároknak, könyvtárosoknak, olvasáskutatóknak 1994-ben, és amelyen szakítani próbáltak a téma hagyományos, szinte kizárólag az irodalom-oktatásra és a könyvtári órákra összpontosító eddigi megközelítésével. Azt vizsgálták a résztvevők, mit tesz, mit tehet a fizikus, a matematikus, a biológus, földrajzos, a történész, és persze a magyartanár és a könyvtáros is, hogy diákjaik a tankönyvet ne kizárólagos kútfőként használják tanulmányaik során. Jeles, nagy gyakorlattal rendelkező pedagógusokat és könyvtárosokat kértek fel és a Székesfehérváron elhangzott előadásokat további tanulmányokkal egészítették ki. Az így összeállt gazdag kötetet az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja adta ki 1995-ben.

A szerkesztő (a bevezető és egy tanulmány írója is) *Nagy Attila* pszichológus, olvasáskutató, aki már 1978-ban a budapesti Fazekas Mihály Gimnáziumban végzett kísérleteket a többkönyvű oktatás hatásáról. Ennek nyomán megindult valamiféle nekibuzdulás, de a mostani kötet címe finoman utal rá, hogy mára sem vált a pedagógiában általános gyakorlattá, s ma is csak a legkiválóbbak építik be mindennapi módszereik közé a többkönyvű oktatást. A kötetben publikáló kiváló pedagógusok, könyvtárosok eredményei bizonyítják, hogy érdemes követni példájukat, és vállalni a több felkészülést, odafigyelést igénylő, de lényegesen hatékonyabb módszert.

„Az előszó, avagy a maguk felelőssége” figyelmeztetés, amolyan vészkiáltás, hogy a képi kultúra eluralkodása, valamint a család és az iskola alacsony hatékonysága miatt a 14 évesek harmada, negyede funkcionális analfabéta, s ezért kísérletet sem tehet a továbbtanulásra. Állítja az előszó írója, hogy az írott információval való bánni tudás döntő hatással van az egyén sorsának alakulására, munkavállalási esélyeire, ugyanakkor a mese, a történet, a szépirodalom konfliktusmegoldásai életvezetési mintákat nyújtanak ma is a fiataloknak, nem is szólva a beszédképesség fejlesztésének jelentőségéről és az anyanyelvhez kötődő olvasási kultúra összetartó, mozgósító, közösségteremtő szerepéről. „A magunk felelőssége – írja *Nagy Attila* – annak a tudatosítása, hogy az olvasási készség fej-

lesztése, az érdeklődés felkeltése, a könyv- és könyvtárhasználati kultúra csiszolása döntően tantárgyközi, az egész tantestület felelősségét érintő, az iskola teljes idejére kiható feladat!”

A tanulmányokat három témakörbe rendezi a szerkesztő: 1. *Tantárgyak*. 2. *Könyvtárak*, 3. *Helyzetek-élmények* fejezetcímek alá. A szerzők között tanítók, tanárok, könyvtárosok, történészek, olvasáskutatók egyaránt találhatók, – egyikük sem csupán elméleti írással, hanem módszereik, tapasztalataik konkrét leírásával jelentkezik.

„Az írások nem az 'olvasás gyönyörűségét' dicsérik, hanem az egyéni érdeklődés felkeltésével kapcsolatos módszereket taglalják és példák sorával bizonyítják eredményességüket, továbbá azt, hogy az olvasás megszerettetése, fejlesztése nem csupán a szépirodalmon keresztül lehetséges, hanem tipikusan az iskola egészét érintő, tantárgyközi feladat.”

Tekinthetjük a kötetet amolyan ötletbörzének, módszervásárnak is, melyben tanárok és könyvtárosok gazdag fantáziáról és ötletességről tesznek tanúbizonyságot, amikor hagyományos és új módszereket vesznek számba a hangos felolvasástól a drámajátékokig, a versekkel való játékoktól a kedvelt könyvek ajánlásáig, az irodalmi levelezéstől a motívumok kötéséig és a játékos vetélkedőig, az önképzőkörig és a diáklapig, melyek mind a gyerekek és fiatalok olvasásfejlesztését szolgálják.

Tökéczki László a történelemtanítással kapcsolatosan a szövegek, a dokumentumok szerepére hívja fel a figyelmünket, „beszéljenek a szövegek!” – adja ki jelszót. Talán sokak számára meglepő az az állítása, miszerint egy közepes regény néha igazabb képet fest az adott korról, mint a tankönyv. Több szerző (*Hubert Ildikó, Spira Veronika, Bocsák Veronika*) más-más megközelítéssel, de egyaránt és egybehangzóan állítják, hogy a hangos olvasás, felolvasás gyermek és tanár részéről egyaránt döntő hatású lehet az olvasás megkedveltetésében, gyakorlatában, továbbá hangsúlyozzák a gyermekközpontú műelemzés fontosságát, mivel az olvasott és a saját élmények, tapasztalatok összekapcsolása nyomán alakul ki az az érzésük, hogy közük van a műhöz, hogy az róluk szól. *Oporné Fodor Mária* a könyvtárban tartott fizikaórájáról számol be, *Radnainé Szendrei Júlia* az olvasás és megértés szerepét vizsgálja a matematika tanításában és tanulásában. *Szászi József* a földrajz és a biológia tantárgyak motivációt gyűjti össze az olvasásra vonatkozóan, *Elekes Tibor* a földrajzi nevek többnyelvűségét használja fel a könyvtárban a tanulók általános műveltségének gyarapítására.

Bocsák Veronika leszögezi, hogy az olvasás alapjait az alsó tagozatban kell lerakni. A kezdeti szakaszban tudatosan és tervszerűen folyik az olvasástechnika fejlesztése, és fontos feladat az értő olvasás megtanítása, mely később a tanulók önálló tanulásának a feltétele, ezért erre nagy szüksége lesz. Ezzel párhuzamosan folyik a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek, jártasságok és készségek kialakítása, amely nem fejeződik be a felső tagozatban sem, hanem végigkíséri a munkát az iskolai tanulmányok befejezéséig, szakmunkás és gimnáziumi tanulmányok során, sőt még a főiskolán, egyetemen is.

Érdekes, hogyan elevenednek fel, kapnak új szerepet régi, talán elfeledett vagy korszerűtlennek ítélt módszerek is, mint pl. az olvasónaplók (*Suppné Tarnai Györgyi* tapasztalata), a nyelvművelő versenyek (*Pápayné Kemenczey Judit*), vagy az önképzőkör és a diáklapok (*Balogh Mihály*). Még *Lőrincze Lajos* tanár úr

pápai visszaemlékezéseire is hivatkozik a szerző, annak bizonyításaként, milyen nevelő hatásúak lehetnek a fenti módszerek, ha azokat valóban jól alkalmazzák, érdekesen, kényszer nélkül.

Jelentős szerepük van az olvasás megszerettetésében és a könyv- könyvtárhasználati ismeretek, jártasságok, készségek gyakoroltatásában az iskolai és közművelődési könyvtárosoknak. Munkájuk csak akkor lehet igazán eredményes, ha tevékenységüket átgondoltság, pedagógiai tudatosság jellemzi, ugyanakkor módszereik mások, változatosabbak, egyénre, személyre szabottabbak, mint a tanóraké. *Tóth Dezső* iskolai könyvtáros négy évig figyelte és elemezte a veszprémi Vetési Gimnázium tanulójának könyvtárhasználati szokásait és kimutatta az olvasás motivációit, illetve gyakran azok hiányát. *Harmat József* a 12-14 éves gyerekek olvasmányszerkezetét vette szemügyre a székesfehérvári megyei gyermekkönyvtárban, és vizsgálta a tetszés motívumait.

Kelemenné Torma Erzsébet egy soproni fiókkönyvtár gazdag lehetőségeit mutatja be, míg *Szász Ilona* (FSZEK) egy társas tevékenységi körbe illeszti a nyelvi szemlélet fejlesztését. A könyvtáros feladatának tartja életre kelteni, mozgásba hozni a gyerekek képzeletét. *Pápayné Kemenczey Judit* a Versegly nyelvvelő verseny elszomorító tapasztalatairól számol be fantázia-mozgató írásában, melynek címe: *Miért fáj a mosónők feje a vasalástól?* Elsősorban az értő olvasás, a szövegfeldolgozás vonatkozásában vizsgálja a résztvevők teljesítményét. Úgy érzi, hogy az ismeretek és a megfelelő segítség hiányában a gyerekek számára megfejtethetlen marad a lényeg, a mű mondanivalója.

Befejezőként Nagy Attila egy pályázat 253 dolgozatában tallózik. A HUNRA 1994-ben „*Olvasás közben jutott eszembe...*” címen hirdette 13-17 éves diákoknak, azzal a szándékkal, hogy a kötetlen megszólalási formában közelebb jussanak az olvasmányok (a szépirodalom és az ismeretterjesztő műveknél egyaránt) fogadtatásának hogyanjához, és megismerhessék a reflexiók sokféleségét. Hosszan idéz a pályázók írásaiból, és ezek bizonyítják, hogy sikeres volt törekvésük. Annak ellenére, hogy a tanulók ehhez a formához nemigen szoktak hozzá, mert a tanórákon ritkán hangzik el olyan tanári kérdés, *Hogy tetszett? nem tetszett? miért? mi jutott eszedbe róla? stb.* *Kádárné Fülöp Judit* egyik korábbi vizsgálatában szintén megfogalmazta, hogy az általános iskolában a tanulók ritkán írnak kritikai jellegű dolgozatokat, „holott az elemi pedagógusi tapasztalatok szerint is az egyetlen, kötelező gondolatmenet visszakérdezése szükségszerű ellenállást vált ki a tanulókból, míg az egyéni állásfoglalások, reflexiók megengedése, előhívása a korábban érdektelen, passzív, „mozdíthatatlan” diákokat is megszólalásra, együttműködésre készíti.” A könyvtárosoknak e téren számtalan élményük, tapasztalatuk van a könyvtári csoportos foglalkozások körében, néha nagy meglepetést szerezve az osztályt kísérő tanárnak.

A tanulmánykötetet olvasásra, hasznosításra és követésre ajánlom, hiszen bevallott szándéka, „elsődleges célja bátorítást, ösztönzést adni mindazon könyvtárosok és pedagógusok számára, akik jól tudják, hogy az egynyelvű oktatás, a reprodukzív verbális memória gyakoroltatása merev, dogmatikus gondolkodás kialakulására tesz hajlamossá, míg a többkönyvű, a tankönyveket rendszeresen kiegészítő tanulási mód rugalmas, nyitott, pluralista szemléletmód megalapozását és megerősítését szolgálja. Mindebben kikerülhetetlen saját felelőségünk hangsúlyozása, és az iskola, a könyvtár és a család kapcsolatának újrafogalmazá-

sa. Mert megváltozott ugyan az olvasás, a nyomtatott betű funkciója, a korábbi módszerek, ösztönzők már kevésbé hatékonyak, mégis ez az egyetlen segéd-eszköz gyermekeink eligazodására a világban, hiszen még a képi és számítógépes információkkal való élni tudáshoz is nélkülözhetetlen az értő olvasás.

Magam – könyvtárosként – hiszek a szépirodalom emberformáló hatásában, erejében is, mert segít megvalósítani az „ember szépbe szőtt hitét”!

Balogh Ferencné

(A többkönyvű oktatás felé: Könyv- és könyvtárhasználati módszerek, példák.) Főszerk.: Nagy Attila. Közread. az OSZK–KMK. Bp. 1995. (A Könyvtári Figyelő könyvsorozata 3.) Ára: 448,- Ft. Beszerezhető az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ Szakkönyvtárában, 1827 Bp. Budavári Palota F épület 801. szoba. Tel.: 175-0696)

A könyvtárostanárok felkészítése az informatika műveltségterület tanítására

Az 1989 óta egyre több változatban megvitatott, a megvalósítás végső stádiumában lévő Nemzeti Alaptanterv új feladatok elé állítja a pedagógusokat, és mindazokat, akik valamilyen formában részesei az iskolában folyó nevelő-oktató munkának, így az iskolai könyvtárosokat is. Ugyanakkor az utóbbi évtizedben egyre nagyobb igény merült fel az iskolai könyvtárosok, illetve könyvtárostanárok részéről, hogy ismeretfelújító tanfolyam keretében tekinthessék át az iskolai könyvtár működésének, tevékenységének aktuális kérdéseit.

A szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Könyvtár-Informatikai Tanszéke már 1991 óta tervezte, hogy – a felé irányuló elvárásoknak megfelelően – ismeretfelújító, ismeretbővítő tanfolyamokat indít könyvtárostanárok számára. (Igaz, hogy már 1985–86-ban is szerveztünk intenzív továbbképző tanfolyamokat az iskolai könyvtárosoknak, de a mostani tanfolyamok szervezését két tényező motiválta:

- a NAT munkálatai, melynek bevezetésével folyamatosan számolni kellett,
- valamint a számítógép egyre gyorsabb ütemű alkalmazása az iskolai könyvtárakban.)

Felmerülhet a kérdés, miért választottuk a NAT, azon belül az informatika műveltségi terület tanítására való felkészítést, és további kérdéseket vehet fel az, hogy mindezt 1993-ban kezdtük, amikor a NAT még igencsak erős viták középpontjában állt. Mindenképpen arra szerettük volna felhívni az iskolai könyvtárosok/könyvtárostanárok figyelmét, hogy évek óta vita folyik az informatika tartalmáról, a következő kérdésekben:

- hogyan kell felfognia az informatika tartalmát,
- kinek kell tanítania ezeket az ismereteket,
- hagyományos vagy a számítógépes ismeretszerzés dominálna-e?

Egy bizonyos: magát az informatikát semmiképpen nem lehet csak a számítógépekkel kapcsolatos technikai ismeretekre leszűkíteni, ezért elfogadhatóbb a NAT legújabb változatában megfogalmazott ismeretanyag, melynek keretében – Sáráné Lukátsy Sarolta megfogalmazása szerint – a következő ismeretkörök elsajátítása mindenképpen szükséges:

1. A dokumentumokra, információhordozókra vonatkozó ismeretek
2. Az információt tároló, gyűjtő és terjesztő intézményekre vonatkozó ismeretek
3. Az informálódás segédeszközeire vonatkozó ismeretek
4. A szellemi munka eszközeire, módszereire vonatkozó ismeretek.

Ugyanakkor az iskolai könyvtárosnak/könyvtárostannak nemcsak egyszerűen tisztában kell lennie ezek tartalmával, nemcsak egyszerűen segítenie kell az oktatást, de önmagának is tevékenyen részt kell vennie az oktatás folyamatában. Mindezeket figyelembevéve az iskolai könyvtár, illetve az ott dolgozó könyvtáros feladatai kibővülnek, ezek közül szerintem a legfontosabbakat emeltem ki.

- A könyvtárosnak törekednie kell arra, hogy a könyvtár gyűjteménye szakszerűen elhelyezett és feltárt legyen, állományának része a nemhagyományos dokumentumok gyűjteménye is. A gyűjteményre épüljön az intézmény információs bázisa, ahol a használók sokféle szolgáltatást vehetnek igénybe. Az ilyen iskolai könyvtár már inkább forrásközpont, mint könyvtár.
- Legyen a könyvtár az iskolában folyó olvasás- és könyvtárpedagógiai tevékenység központja, s a könyvtárostannak maga is részt vesz a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek elsajátításában, a használók képzésében, segíti a fejlett információs technikák megismerését, használatuk elsajátítását.
- Feladatának tekinti az iskola nevelői és tanulói részére a neveléshez-oktatáshoz szükséges információk, illetve információhordozók biztosítását. A nyomtatott és nem nyomtatott dokumentumokon kívül gyűjti és rendelkezésre bocsátja azokat az eszközöket, amelyek segítségével a nemhagyományos információhordozók használhatók, s maga is elsajátítja azok használatát.

Voltaképpen az itt vázolt feladatok mind fontosak, s az iskolai könyvtárosnak munkája során arra kell törekednie, hogy ezeket napi munkájába beépítve, s ezzel használóinak munkáját megkönnyítse. Úgy vélem, ezt elsősorban a tanórai munkába való bekapcsolódással érheti el kétféle módon:

- maximális segítséget nyújt kollégáinak a könyvtár állományának minél alaposabb megismeréséhez, ahhoz, hogy tanórán támaszkodhassanak mindazokra az információkra, amelyek az iskolai könyvtárban megtalálhatók – ill. rajta keresztül – elérhetők;
- felkészíti a tanulókat a könyv- és könyvtárhasználatra.

Elképzelésünk találkozott a szakmai elvárásokkal, s 1993-ban – a Fejér megyei Pedagógiai Intézet kérésére – először Székesfehérváron indítottuk ilyen tanfolyamot.

A tanfolyam céljait a következőkben fogalmaztuk meg:

„Az egyetemet, főiskolát végzett főhivatású könyvtárosok felkészítése a NAT által megfogalmazott, illetve a társadalmi elvárásoknak megfelelő informatikai ismeretek tanítására, a helyi tanterv készítésére, a tanítás megszervezésére és az ehhez szükséges iskolai könyvtár (forrásközpont) kialakítására.

Ugyanakkor az információ korában az információ kezelése, összegyűjtése, tárolása és visszakeresése az iskolán belül a könyvtárban/forrásközpontban érhető tetten, ezért a jövő generációja számára az ehhez szükséges ismeretek a könyvtárostánár/iskolai könyvtáros vezetésével és az iskola erre a célra előkészített könyvtárában/forrásközpontjában sajátíthatók el és gyakorolhatók be.”

A tanfolyam anyagát három nagy témakörre tagoltuk, ezek a következők:

- Az információ szerepe a modern társadalomban
- A Nemzeti Alaptantervből, illetve a társadalmi elvárásokból adódó feladatok
- Az iskolai forrásközpont, mint a NAT alapfeltétele.

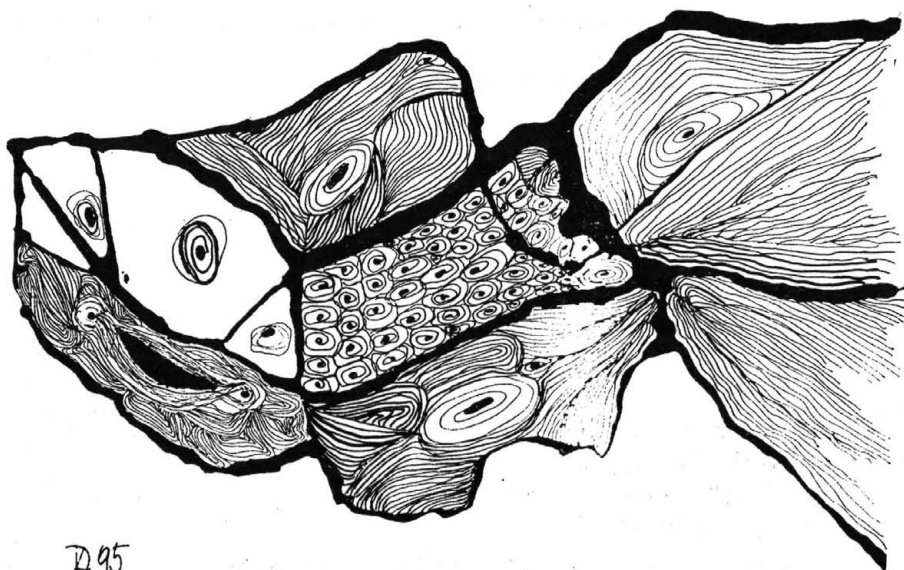
E 3 témakör a következő legfontosabb ismereteket foglalja magába:

- Az olvasás szerepe az információszerzés folyamatában – modern tanulási módszerek
- Vizuális kultúra, számítógépes kultúra, információs kultúra
- A NAT felépítése, szerkezete: az informatika helye a NAT-ban, a tantárgy tartalma
- Az információ értékelése, szelektálása, a keresés stratégiája
- Az informatika hardware és software vonatkozásai, a tantárgy tanításához szükséges eszközök és módszerek
- Számítógépes ismeretek
- Az iskolai forrásközpont és problémái
- Gyűjteményszervezés és állományfeltárás az iskolai forrásközpontban
- Olvasószolgálati, tájékoztatási kérdések
- A forrásközpont szerepe a nevelő-oktató munkában
- A PR és a forrásközpont
- A forrásközpont kialakításának tárgyi, személyi feltételei: a szervezés és vezetés kérdései
- Téralkítás és speciális szolgáltatások a forrásközpontban.

A tanfolyamot 90 órára terveztük, s az elméleti ismeretek mellett nagy jelentőséget tulajdonítottunk a számítógép alkalmazásának, amely az iskolai könyvtárakban az utóbbi években került előtérbe. Ezért igyekeztünk megismertetni a résztvevőket nemcsak a számítógép alkalmazásának lehetőségeivel, de gyakoroltattuk alkalmazását az egyes munkafolyamatokban is.

Foglalkoztunk a helyi tantervek készítésének problémáival is, hisz a NAT alkalmazása során ez is kérdésként vetődött fel. Sajnos, a tanfolyam időtartama alatt nem történt meg a NAT végleges elfogadása, helyette a különféle vitaanyagok segítségével tájékoztunk a folyó munkálatokról. Ez lehetővé tette, hogy sokoldalúan körbajárjuk, milyen ismeretek kerüljenek be az informatika műveltségi terület ismeretanyagába.

A szakirodalom előre felhívta a figyelmet, hogy nem könnyű meghúzni a határt azon ismeretek között, amelyek az informatika, illetve a könyvtári informatika körébe tartoznak, oda sorolhatók. A másik lényeges kérdés az, hogy ezen ismeretek elsajátítása után hogyan tudják a könyvtárosok, könyvtárostánárok felkészíteni kollégáikat és diákjaikat a hagyományos és modern könyvtár használatára.

D 95

A tanfolyam anyagában lényeges részt jelentett azon módszertani kérdések áttekintése, amelyek segítségével a forrásközpont/iskolai könyvtár bevonható a nevelő-oktató munka folyamatába. Talán ezek a témák váltották ki a hallgatóságból a legnagyobb érdeklődést, hisz ezek közvetlen segítséget jelentettek a mindennapi munkában felmerülő kérdések megoldásához is.

A tanfolyam végére záródolgotat készítettek a résztvevők, melyet a tanfolyam zárásaként a dolgozat megvédése követett. Csak néhányat szeretnék kiemelni a kidolgozott témák közül:

- Adott iskolai könyvtár számítógépesítésének kérdése
- Helyi tanterv és tanmenet készítése az informatikai blokk ismeretanyagának tanítására
- Az iskolai forrásközpont és az egyes tantárgyak viszonyának gyűjteményszervezési, feltárási, szolgáltatási kérdései.

A résztvevők állítása szerint a tanfolyam sokat segített szemléletük alakításában. Ugyanakkor áttekintették az iskolai könyvtárakra vonatkozó jogszabályok körét is, s megvitatták ennek alkalmazását saját iskolájuk, sőt saját tevékenységük vonatkozásában, s ennek birtokában jobban át tudták gondolni teendőiket.

A tanfolyam tulajdonképpen eredményesnek tekinthető, bár volt kisebb lemorzsolódás a résztvevők körében. Néhányan ugyanis nem vállalták a záródolgotat elkészítését, így záróvizsgát sem tehettek. Azonban ők is azt vallották, fontos volt számukra az a szemlélet, amelyet a tanfolyamon elhangzott előadások és viták képviseltek, mert ezzel mindennapi tevékenységük során is megpróbálták a korszerűbb nézeteket képviselni.

Az ismeretfelújító intenzív továbbképzés iránti érdeklődés arra indított bennünket, hogy hasonló elképzelések és program alapján az 1993/94 tanév elején,

szeptemberben is hasonló témában indítsunk egy kurzust, de most már Szombathelyen. Az órakeretet itt már 70 órára csökkentettük, viszont másképp terveztük a programot, mint az előző alkalommal.

A legfontosabb munkakörök a következők voltak:

Bevezetésként:

- Az információ szerepe a modern társadalomban – modern tanulási módszerek
- Az iskolai könyvtárak hazai eszméletörténete
- Az iskolai könyvtárak/forrásközpontok helyzete, aktuális kérdései.

Ezután következett egy informatikai blokk, melynek legfontosabb témái a következők:

- Az informatika tanításához szükséges hagyományos eszközök és módszerek
- Az informatika tantárgy hardver és szoftver vonatkozása
- A tantárgy tanításához képező és módszerek
- Számítógépes gyakorlatok.

A következő nagyobb témakörök a NAT-hoz kapcsolódtak:

- A NAT problémái
- Az informatika tantárgy tartalma, helye a NAT-ban
- A helyi tantervek tartalmának kialakítása.

Majd ezt követő nagyobb egység az iskolai könyvtár/forrásközpont feltételrendszerét, szolgáltatásait tekintette át. Ezen a kérdéskörön belül a következő problémákkal foglalkoztunk:

- Gyűjteményszervezés
- Olvasószolgálat, tájékoztatás az iskolai könyvtárakban
- A keresés stratégiája, használóképzés
- A forrásközpont szerepe a nevelő-oktató munkában
- A számítógép alkalmazásának kérdései
- Az iskolai könyvtár/forrásközpont szervezési kérdései, személyi-tárgyi feltételei, erőforrásai
- A hazai könyvtárügy, könyvtárpolitika aktuális kérdései.

A tanfolyam hallgatói az előbbiekhöz hasonlóan záródolgozatot készítettek és záróvizsgát tettek.

A két tanfolyam iránti érdeklődés, amely kurzusonként 20-25 főt jelentett, arra indított bennünket, hogy próbáljuk meg ezt az intenzív továbbképzési formát kiterjeszteni. Az 1995/96. tanévre pályáztunk intenzív tanfolyam indítására a Művelődési és Köznevelési Minisztériumnál azzal a céllal, hogy pedagógus szakértőket készítsünk fel az informatika műveltségterület tanítására. Azt szeretnénk, ha a könyvtárostánárok támogatókra lelnének ezekben a szakértőkben, akik szemléletét szeretnénk elsősorban formálni, nyitottabbá szeretnénk tenni őket a modern információk világa felé, szeretnénk, ha ez a szemléletmód egyre nagyobb teret nyerne az iskolában, nemcsak azért, hogy segítse a könyvtárostánár tevékenységét, hanem azért is, mert ez a modern oktatás előfeltétele.

Kovács Mária

Elírást vagy részoktatást az iskola?*

Szilánkok az olvasóvá nevelésről

Az, hogy a gyermekből olvasó lesz-e, nagy mértékben függ az iskolában folyó oktató-nevelő munkától. A családok többségében ugyanis olvasásra készítést nem nagyon kapnak a gyerekek. A közismert okok: az anyagi javak előteremtésének kényszere, a megélhetési problémák, az olvasás mint érték eltérő megítélése.

– Az olvasóvá válás folyamatában meghatározó az olvasás technikájának elsajátíttatása, s nem mindegy, hogy az első szavak elolvasásának öröme után, sajnos elég hamar eljutnak az olvasás gyötrelméig. Igen rövid idő alatt, az egyéni képességeket figyelmen kívül hagyva kell megtanulnia folyamatosan olvasnia. Adott idő alatt meghatározott számú betűt el kell tudnia olvasnia.

Az olvasás tanításának már a kezdetén sokan elfelejtik, hogy az olvasást meg is kell szeretetni.

– A példakép szerepe az olvasás megszerettetésében megközelítően olyan fontos, mint az olvasás technikájának megfelelő elsajátíttatása. Olvasásigény leginkább akkor alakul ki, ha a gyermek, maga körül olvasó embereket lát. Szerencsés a gyermek, ha már egészen kis korban otthonában készítést kap az olvasásra.

Az iskolában többnyire csak a tantervben előírt könyvtárhasználati órákra viszik el a tanulókat az alsótagozatos nevelők, valamint magyar szakosok a könyvtárba. Sajnos többnyire ennyi történik. Fontos lenne, ha a könyvtárat és annak lehetőségeit minél több alkalommal és többféle módon vennék igénybe a nevelők. Ha a tanítók rendszeresen elvinnék a tanulókat a könyvtárba, akkor ők, már a kezdetektől fogva otthonosan éreznék ott magukat. Mindez hozzájárulna ahhoz, hogy az ott található dokumentumokat természetes módon használják.

A 6–8 évesek még igazán megfoghatók. A pedagógusnak legalább olyan fontos lenne olvasnia a gyerekeknek szóló könyveket, folyóiratokat, mint a pedagógiai szakirodalmat.

A valamikor valaki által előírt kötelező olvasmányokat, különböző bibliográfiákban szereplő műveket akarják elolvasatni a tanulókkal, nem is törődve azazal, hogy azok a könyvek egyáltalán beszerezhető-e és, hogy milyen a gyerekek érdeklődése. Kíváncsinak kellene lenni arra, hogy az adott osztályba járó mit olvas, mi érdekli, hogy ami a tananyagban szerepel, azt mivel lehetne érdekesebbé tenni.

* Az NKA Könyvtári Szakmai Kollégiuma által támogatott, Nagy Attila vezetésével folytatott „Pedagógusok olvasási kultúrája” című kutatás keretében készült esettanulmány.

Kisfiam tanító nénije valahogy mindig tudott öt-tíz percet elcsípni a tanórákból, hogy a másodikos, harmadikos gyerek egy-két mondatban bemutathassa azt a könyvet, amit éppen olvas, s ha ez jól sikerült, akkor a könyv kézről kézre járt a szabadidős foglalkozásokon. Harmadikosok voltak, amikor hat-hét nekik szóló könyvre tett ajánlatot a kötelező olvasmány helyett. A gyerekek szabadon választhatták ki, hogy melyik két könyvet olvassák el. Nem volt az osztályban olyan, aki három könyvnél alább adta.

Bevezették az „osztály-újságot”. A gyerekek dobták össze a pénzt arra a három-négy gyermekújságra, amit rendszeresen járattak, amit szabadidőben olvashattak. Természetesen a tanító néni is minden ajánlott könyvet és folyóiratot elolvasott. Nekünk szerencsénk volt.

– Amikor az iskolai könyvtárban dolgoztam, azt tapasztaltam, hogy nyolc-tíz – a tantestület 10%-a – pedagógus használta rendszeresen a könyvtárat a tantervben előírt könyvtári órákon túlmenően. Ugyanakkor előfordult az is, hogy a pedagógus a könyvtárhasználati órákat is a tanteremben tartotta meg.

A tanárok között alig található olyan, aki rendszeresen látogatja a könyvtárat, megnézi a gyerekeknek íródott ismeretterjesztő vagy szépirodalmi műveket, amelyeket fel tudna használni a tanórákon, vagy csak ajánlaná a gyerekeknek azok helyett, amelyeket tíz-tizenöt-húsz évvel ezelőtt adtak ki. Ha pl. a biológia vagy a történelem órán a tanár egy-egy új és szép könyvre felhívna a tanulók figyelmét, lehet, hogy az a tanuló is elmenne a könyvtárba, aki már nem olvas, de a téma érdekli. Nagyon sok függ a tanár hozzáállásától.

Két különböző hozzáállás:

Az egyik képesítés nélküli történelem tanár minden témazáró órát az iskolai könyvtárban tart, sőt új anyag kezdése előtt tájékozódik arról, hogy a tankönyvben megjelölt irodalom megtalálható-e, vagy milyen más könyvvel helyettesíthető. Ehhez hasonlóan, nagy örömmre szolgált, amikor a szaktanár szépirodalmat ajánlott fizika órán. A mágnességet tanulták, s elmesélte, hogy Verne könyvében Hans miként csalt a mágnessel. Ennek hatására, nem sok, de négy-öt fiú nyúlt a ma annyira nem kedvelt Verne könyvekhez.

Az iskolában működő Móra klub egyik témája a világ hét csodája volt. A klubtagok saját maguk mutatták be azokat. Az egyik fiú, Miklós, Szemiramisz függőkertjét úgy mutatta be, mint egy idegenvezető.

Előzetesen kutatómunkát végzett: milyen állatok és növények élhettek abban a korban. Sajnos sem a biológia sem a történelem tanára nem értékelté, pedig egy pozitív reakcióval megerősíthették volna a gyerekekben, hogy érdemes olvasni.

A mai könyvkiadást figyelembe véve sem a könyvtárosnak, sem a tanárnak nem nagyon kell fáradozni azon, hogy a különböző tantárgyakhoz, témakörök-höz élményt nyújtó, szép és hasznos könyveket ajánlhassanak, hiszen olyan gazdag a kínálat. Egyaránt fontos a szép- és az ismeretterjesztő irodalom olvasása, de a kevésbé olvasó gyerekek előbb megfoghatók az ismeretterjesztő műveken keresztül.

Azt hiszem, apró motivációkkal sok gyerek megmarad vagy visszatér az olvasáshoz.

– Ugyancsak iskolai könyvtáros koromban történt, az akkori 3. évfolyam leggyengébb osztályának tanító nénije partnernek tekintett, valamint fel merte rúgni az osztálya részére előírt kötelező, illetve ajánlott irodalomjegyzéket. Javaslatomra az osztállyal „közösen” elolvastuk Durell: Léghajóval a Föld körül, valamint Szép Ernő: Mátyás király tréfái című könyveket. Az osztállyal kéthetenként találkoztunk, ahol az előzőleg megbeszélte, s már egyénileg elolvasott két-három fejezetet játékos vetélkedő keretében feldolgoztuk. A könyvek nagybetűs, fejezetekre osztott – jó ezekre is figyelni a könyv kiválasztásánál – kiadása segített a technikai nehézségekkel küzdő gyerekeknek az olvasásban. A feldolgozások során a könyvtárban észrevétlenül megtanulták kezelni a Magyar értelmező kéziszótárt, a Szinonima szótárt, O. Nagy Gábor: Szólások és közmondások művét és más könyveket, s egyre otthonosabban mozogtak a könyvtárban.

Az osztály részére kötelezően előírt művet, valószínű, hogy csak a tanulók 1/3-a olvasta volna el.

– A könyvtár helye az iskolában sokban függ a könyvtáros személyétől és az iskola igazgatójától. A könyvtárost a pedagógusok kis része tartja csak egyenrangú partnernek. Ha ezen a könyvtáros felül tud emelkedni, s tud szolgálni, akkor előbb tud a nevelőkkel hatékony kapcsolatot kialakítani. A nevelőkkel is ugyanúgy személyre szólóan kell foglalkozni, mint a diákokkal.

Ha az iskola igazgatója fontosnak tartja a könyvtár létét, elismeri a könyvtáros szükségességét, pedagógiai tevékenységét, akkor a gazdasági fejlesztésen túl a nevelők körében is pozitívabb értékelést kap a könyvtár és a könyvtáros egyaránt.

– A közművelődési könyvtárat a pedagógusok – kivéve, ha valamilyen átképzésben vesznek részt – 2-3%-a látogatja. Elképzelhetetlen, hogy a megfelelő, friss in-

formációkhoz – a mai dokumentum árakat figyelembe véve – a könyvtár nélkül is hozzájuthatnak. Jelenleg a közművelődési könyvtárban dolgozom, s azt látom, hogy a pedagógusok közül mindig ugyanazokkal találkozom a kölcsönzõben, a rendezvényeinken, sõt a város egyéb intézményeiben zajló eseményeken is.

Meg kellene találni az utat a könyvtárba nem járó nevelõk felé is. Azt hittük, hogy a rohamosan emelkedõ dokumentum árak egyre több pedagógust küldenek a könyvtárakba. Sajnos tévedtünk.

Akik járnak a közművelõdési könyvtárba, többnyire olyan könyveket kölcsönöznek ki, amelyek a szakjukba tartoznak, vagy a lektûrhöz igen csak közelítõ mûveket. Nagyon ritkán tapasztaljuk, hogy a felnõtt részlegrõl átmege a gyerek-könyvtárba is, hogy tájékozódjon az ifjúsági irodalomról.

– *Ha az „olvasó pedagógus” a szakirodalmán túl még tájékozódik – rendszeresen látogatja a könyvesboltokat, a könyvtárak gyermekrészlegeit – az ifjúsági irodalomról, akkor az osztályba járó gyerekeknek tud könyvet ajánlani.*

Egyik ismerõsöm, aki alsótagozatos nevelõ, évek óta napközben tanít, munkája során valóban felhasználja a könyveket, s kihasználja az azok adta lehetõségeket. Elsõben, másodikban elsõsorban szép, képes ismeretterjesztõket (Pl.: Tudománytár gyerekeknek sorozatot, az „Usborne” könyveket stb.) visz be az osztályba. Ezek többnyire a sajátjai, így elsõ lépésként, hogy ne rongálódjanak, megtanította õket a könyvek tiszteletére, használatára, melynek eredménye, hogy a könyvein a természetes, egészséges olvasottság látszik.

Kezdetben: „Nézegezd, s ha találsz benne érdekes képet, s az megtetszik, olvasd el, amit írtak hozzá!”

Késõbb: „Jutalomként haza is viheted egy-két napra, sõt be is mutathatod társaidnak.”

A kötelezõen elõírt hangos olvasást is ilyen könyvekbõl, s a szabadidõben – udvaron, folyosón, teremben – oldja meg. A játékból öt-öt percre egyenként elhívja a gyerekeket, s az öt percnyi olvasásért cserébe megígéri, hogy tanóra végén nem kell hangosan olvasniuk. Szinte mindenkit meg tud hallgatni, s a gyerekek nem is veszik észre, hogy így jóval többet olvasnak, mint a tanórán rájuk jutó 2-3 mondatot.

Ha helyettesítésre osztják be, mindig talál kapcsolódási pontot egy-egy könyv és leadandó tananyag között.

Biztos vagyok benne, hogyha a pedagógusok valóban olvasók, s ismerik a gyermekirodalmat és persze a rájuk bízott gyerekeket is, akkor megtalálják azokat a módszereket, lehetõségeket, amelyek a gyerekeket olvasásra serkentik.

Így legyen.

Antal Mária

Muravidéki könyvtárosok vendégeként Szlovéniában

A Magyar Könyvtáros Egyesület Olvasószolgálati Szekciója 1995. november 9–10-én két napos tanulmányi úton vett részt Szlovéniában. Szekciónk a Szlovéniában élő magyar könyvtárosok meghívását örömmel elfogadva ellátogatott a szlovéniai magyar lakta területek néhány könyvtárába, a meribori egyetemi és a ljubljanoi Nemzeti Könyvtárba. Tanulmányi utunkat azzal a céllal terveztük, hogy hasonlóan korábbi útjainkhoz, melyeken a határon túl élő magyarság olvasási szokásait, könyvkultúráját, könyvtárainak helyzetét kívántuk megismerni és lehetőségeink szerint támogatni – Erdélyben, Szlovákiában, Kárpátalján, Burgenlandban – most a szlovéniai magyarokkal vegyük fel a kapcsolatot és a kultúra, az identitás megőrzését segítő alapintézmények (a könyvtárak, iskolák, a sajtó, a TV, a rádió) magyar szakembereivel találkozhatunk, kapcsolatot teremthessünk.

Mielőtt beszámolnék a tanulmányi út kiemelt eseményeként egy kerekasztal-beszélgetés keretében megrendezett, a muravidéki magyar értelmiség képviselőivel való találkozásunkról és a lendvai Járási Könyvtárat bemutatnám, Göncz László: Magyarok a Muravidéken és a közösség nemzeti tudatának alakulása 1920 után c. cikkére hivatkozva szeretnék néhány mondatban szólni a Muravidéken élő magyarság helyzetéről.

Az 1920-ban megkötött trianoni békeszerződés értelmében az egykori Szerb-Horvát-Szlovén, illetve a későbbi Jugoszláv Királyság szlovéniai régiójához csatolták a Murától északkeletre eső Vas- és Zala megyék legnyugatibb részeit. Ez a terület, mely Muravidék néven honosodott meg, 28-30 települést foglal magában, ahol 1920-ban abszolút többségben magyarok éltek. A magyarság száma az elcsatoláskor 20-21 ezerre volt tehető. Szlovénia 1991. június 25-e óta önálló állam. Fővárosa Ljubljana. Lakosa 1 millió 965 ezer. Ezen belül az 1991. évi népszámlálás adatai szerint a szlovén-magyar határ mentén, egy sávban – a magyarság által lakott területen a muravidéki magyarság ma mintegy 10 ezer főt számláló közössége él. Közigazgatásilag az elmúlt 75 esztendőben a magyar lakta terület különböző egységekhez tartozott, a hatvanas évektől 1995-ig négyötödük a lendvai járáshoz, egyötödük a muraszombati járáshoz. 1995. január 1-től a közigazgatás átszervezésével a Lendva-járás magyarság az önkormányzati egységen belül minimális többséget alkot, míg a muraszombati járás magyarsága a Hodos-Šalovci és Moravse Toplice járáshoz került, ahol abszolút kisebbségben él. A magyarság körében már a két világháború között megkezdődött a szlovén érdekekkel való egyre erőteljesebb azonosulás. Az asszimilációs folyamat 1948 után felerősödött, hiszen a muravidéki magyarságot szinte hermetikusan elzárták az anyaországtól. Az itt élő magyar lakosság elvesztette értelmiségét. Ezek fontos tisztségeit a legtöbb esetben beköltöztetett, magyarul nem tudó személyekkel töltötték be. Magyaroknak lenni nem volt könnyű kisebbségi sorba kényszerülve.

Az identitástudat torzulását a vegyes házasságok is elősegítették. Ezekből a házasságokból kikerülő generációknak legalább 80%-a magyarul is tudó szlovénnek tekinti magát. Rosszabb esetben a gyerekek a kisebbségi – a magyar nyelvet – már nem is beszélnek.

Úgy érzem, mindenképpen függ az oktatáspolitikától, a könyvtári ellátástól, a muravidéki (megerősödő) magyar értelmiségtől a muravidéki magyarság helyzete, megmaradása.

November 10-én a Muraszombati Galéria dísztermében került megrendezésre az a kerekasztal-beszélgetés, ahol az MKE Olvasószolgálati Szekció tagjai találkozhattak a muravidéki sajtó, rádió, TV, könyvkiadás, nemzetiségi közösségek, a Magyar Művelődési Intézet, az oktatásügy, valamint a lendvai és muraszombati könyvtárak magyar képviselőivel.

A résztvevőket *Joze Vugrinec*, a Muraszombati Területi és Tanulmányi Könyvtár igazgatója köszöntötte. Majd előadásában a volt muraszombati járás területén működő könyvtári hálózatról beszélt. A két legjelentősebb szlovéniai könyvtár a ljubljanaei Nemzeti Könyvtár és a maribori Egyetemi Könyvtár. Ugyanakkor a nagy általánossá ismeretterjesztő könyvtárak közé tartozik a muraszombati könyvtár is, a szlovén könyvtárak között a 9. helyet foglalja el. Kiemelkedő könyvgyűjteménye van, 200 ezer kötettel rendelkezik. A könyvtár tagja a szlovén információs rendszernek. Mint valamennyi szlovéniai könyvtár, a muraszombati is kapcsolatban áll a maribori Egyetemi Könyvtár részét képező IZUM nevű kommunikációs központtal, amely a szlovén könyvtárak adatbázis központja. A Muraszombati Területi és Tanulmányi Könyvtár egyben báziskönyvtár is. 9 települést, 60 ezer lakost lát el. 1995-től bibliobusz segíti munkájukat. A könyvtárban található a magyar helyismereti gyűjtemény, melynek vezetője Papp József muraszombati kollégánk, aki egyben kísérőnk is volt látogatásunk során. A gyűjtemény 21 ezer magyar dokumentumot tartalmaz, mely a magyarországi, elsősorban a szombathelyi Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtárral létrejött szoros együttműködés eredményeként az utóbbi időben erőteljesebben gyarapodik. Ez a kapcsolat mintegy 2500 dokumentum ingyenes átáramlását jelenti a két könyvtár között. Olvasószolgálati Szekciónk tagjai, kik személyes ajándékkal is gazdagították a gyűjteményt, további támogatásukról tettek ígéretet.

Göncz László, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója az intézet tevékenységéről, a kultúra magyarságmegőrző szerepéről, a muravidéki magyarság könyvkiadásáról beszélt. Arról szólt, hogy a kultúra az egyetlen, mely egy adott népcsoportot mássá tesz, nem elválaszt, de megkülönböztet más népektől. A kultúra fennmaradása nagyon fontos, mert egy népcsoport fennmaradása csak kultúráján keresztül lehetséges. A megmaradt magyarságnak további lehetősége nyílt a fennmaradásra, mivel az új államban, Szlovéniában a kisebbséget pozitív diszkrimináció illeti meg. Ez azt jelenti, hogy a magyar nyelv egyenrangú, a magyar kisebbségnek államalkotó joga van, az anyaországgal való kapcsolatok is biztosítva vannak.

(Itt jegyzem meg, hogy Ljubljánában a Petőfi Kör vacsorát adott a tiszteletünkre, ahol Pozsonc Máriától, a magyar kisebbség parlamenti képviselőjétől megtudtuk, hogy Európában szinte egyedülállóan Szlovéniában a kisebbségi képviselőnek a parlamentben vétőjoga van.)

Göncz László beszélt a magyar nemzetiségi oktatási, kulturális közösségi érdekszervezetek létrejöttéről is. Ezek a szervezetek állami támogatásban részesülnek. 1994. január 1-jén jött a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet az alábbi célok megvalósítása érdekében:

1. A műkedvelés támogatására. A határmenti sávban 30 műkedvelő csoport működik: népdalkörök, táncgyűttesek, irodalmi körök, színházas csoportok.

2. A szakmai munka koordinálására. Göncz László kiemelte a zalai szakemberekkel való együttműködést.

3. A magyarországi kapcsolatok fenntartására; a magyar nemzeti kultúra, az anyanyelv megőrzése érdekében. Ezen belül kiemelt feladatnak tekintik a helytörténeti kutatások felsorolását, a régészeti ásatások, néprajzi gyűjtőmunkák támogatását.

4. A magyar könyvkiadás támogatására, megszervezésére. Eddig kb. 150 különböző magyar nyelvű – tankönyv, szociográfiai, néprajzi, történelmi témájú – könyv megjelentetésében vettek részt. Az utóbbi időben a muravidéki magyarság alkotó tevékenysége érezhetően fellendült. Megindult a Muratáj irodalmi folyóirat, a Népújság c. hetilap 2 ezer példányban jelenik meg. Sikerült bekapcsolódni a magyarországi irodalmi életbe. Ezek az eredmények annál is inkább nagy jelentőségűek, mivel 1992-ig Magyarországon talán azt sem tudták, hogy hol van a magyar lakta Muravidék.

Pál Erzsébet a Lendván működő 1. sz. kétnyelvű Elemi Iskola igazgatója a Muravidéken folyó kétnyelvű oktatásról tájékoztatott bennünket. Az akkor Jugoszláviához tartozó Muravidéken 1958–59-ben kezdődött el a kétnyelvű oktatás. A vegyesen lakott területeken egyenrangú a magyar és szlovén nyelv. A legnagyobb magyar falu Dobronak, ahol 140 magyar tanuló, Pártosfalván 111 magyar tanuló van. Lendván 320 tanuló kétnyelvű középiskolába jár. Az általános iskolában úgy készítik fel a gyerekeket, hogy képesek legyenek szlovén, magyar vagy kétnyelvű középiskolában tovább tanulni. 1. osztálytól kétnyelvű tankönyvből tanulnak a gyerekek. A kétnyelvű oktatáshoz külön képezik a kétnyelvű tanárokat. A Pál Erzsébet előadását követő beszélgetésből kitűnt – mint korábbi tanulmányi utunk során a szlovákiai területen élő magyarság körében megismert kétnyelvű oktatás problémája –, hogy a kétnyelvű oktatás inkább az asszimilációt segíti, mintsem a magyar nyelv anyanyelvi szintű elsajátítását. A HUNRA (Magyar Olvasás Társaság) 2. országos konferenciáján, ahol a kétnyelvűség volt a központi téma, szakemberek szintén azon a véleményen voltak, hogy a kétnyelvű oktatás azt eredményezi a kisebbségben élő népcsoportoknál, hogy egyik nyelvet sem képes így a gyermek elsajátítani tökéletesen – sem anyanyelvét, sem az adott ország nyelvét. Az amúgy is hátrányos helyzetben élő kisebbség ezáltal még hátrányosabb helyzetbe kerül.

Szúnyogh Sándor, a Szlovén TV és Rádió magyar nemzetiségi műsorainak igazgatója a Hidak – Mostovi c. TV műsorról szólt. Ez a műsor a magyarság körében az identitás, a magyarságtudat megőrzésében rendkívül fontos. A műsor két személlyel indult, 2 hetente fél órás műsoridővel, ma már heti fél óra a műsoridő. Így is hátrányos helyzetben vannak az olaszokkal szemben, (a másik nemzeti kisebbség Szlovéniában) akiknek sokkal több óraszám van műsoruk, pedig ők csak háromezren vannak. A Hidak c. műsor Zala és Vas megyében is

fogható, valamint ott is, ahol kábeltévén bejön a Ljubljana 1-es adás. Műsoruk Szlovénia lakosságához, tehát a szlovénekhez is szól, hogy ezen a vidéken magyarok is élnek és hogyan élnek itt a magyarok.

Petrik Ilona újságíróntól a Muravidéki Magyar Rádió működését, műsorait ismerhettük meg. A tízezres szlovéniai magyar lakosságnak 1958 óta van magyar adása. A stúdió és a szerkesztőség Muraszombatban volt. 1983-ban Lendván szelerték fel a használt, de az előző technikához képest modernebb felszerelést. 1991-ben új stúdiót, 1992-ben URH sávot kapott a Muravidéki Magyar Rádió. A napi nyolc órás műsoridőben műsoraik összeállításában elsődleges céljuk a magyar nyelv megőrzése, ápolása a tájékoztatás és szórakoztatás mellett. Műsoraikban beszámolnak a határ magyarországi oldalán történő eseményekről is. A rádió fontos kapcsolás az anyaország és az itteni kisebbség között.

Kercsmár Rózsa, a Muraszombati Baráti Kör elnöke előadásából megismerhettük a Szlovéniában létrejött és működő magyar kultúregyesületeket. A Muraszombati Baráti körnek hatvan aktív tagja van. A kör működésének elsődleges célja a magyar nyelv megőrzése. Körükben magyarul tudó szlovén tagok is vannak. Tevékenységükben sokat segít Vas és Zala megye. Előadókat küldenek a magyarság őstörténetének, történelmének, ahogy Kercsmár Rózsa fogalmazott, a magyarság igazi értékeinek megismerésére, hogy a mai fiatalok ne szégyenkezve vállalják nemzeti hovatartozásukat, anyanyelvüket, ne mint a korábbi történelmi tanítás szerinti háborús bűnös, megszálló, elnyomó, hódító néphez tartozók. Eddig nem volt köztudatban, hogy a magyaroknak is vannak értékeik. Ezek megismerésére, átadására más egyesületek is működnek, mint Ljubljanában a Petőfi Sándor Művelődési Egyesület, vagy a tavaly megalakult Mátyás Király művelődési Egyesület. Ezen egyesületek mind a magyarságukat, kultúrájukat, anyanyelvüket megőrizni és átörökíteni akaró emberek közösségi terei.

A Lendvai Városi (járasi) Könyvtárban Zsoldos Zsuzsanna könyvtárvezető fogadott bennünket. A könyvtár a kultúrintézet keretében működik, melyhez hozzátartozik a könyvtáron kívül a városi múzeum és a mozi is. A könyvtár vezetői szeretnék a könyvtárat a jövőben önállósítani. Maga a könyvtár kétnyelvű. A magyar, szlovén könyvek nem elkülönítve, hanem azonos Cutter jelű szlovén vagy magyar szerzők egymás mellett, ETO rendben állnak. Két tagozatuk van, felnőtt és gyermek tagozat, (mi részlegnek mondanánk) külön olvasóterme és szakterme van, ahol a kézikönyvek találhatóak. Tizenkét fiókkönyvtárával együtt 80 ezer kötete van. Könyveszerzésének 40%-át fordítja magyar könyvekre. A hozzá tartozó tizenkét falu könyvtárának a lendvai könyvtár vásárol és itt kerül sor a feldolgozásra is. A fiókkönyvtárakban szerződéses könyvtárosok dolgoznak. Minden szakember kétnyelvű. A könyvtárak a lendvaihoz hasonlóan vannak berendezve. A könyvtárnak 43 magyar nyelvű újság jár. Ezeket az Országos Széchényi Könyvtártól kapják ajándékba, amiért külön köszönetet mondtak. A magyar könyveket Magyarországon vásárolják, bár nagyon bürokratikus a behozataluk. Ajándékkönyveket a zalaegerszegi Megyei Könyvtártól és Lenti könyvtárától kapnak. Cserekapcsolatuk van az Országos Széchényi Könyvtár és a lendvai könyvtár között, ami nagyban segíti a magyar nyelvű anyag gyarapítását. A kétnyelvű, vagy magyar könyveket, amelyeket Szlovéniában adnak ki, elküldik az OSZK-nak, ezért cserébe az OSZK könyveket, de elsősorban folyóiratokat küld a lendvai könyvtárnak.

A könyvtárban öt könyvtáros dolgozik. A kölcsönzésen, feldolgozáson kívül rendezvényeket, meseórákat, irodalmi órákat is szerveznek, melyek szintén két-nyelvűek. A könyvbeszerzésre pénzt a várostól és minisztériumtól kapja a könyvtár. Jó az ellátásuk, nem panaszkodnak pénzhányra. 2500 olvasójuk van, magyarok, szlovének vegyesen. A magyar könyveket kevésbé kölcsönzik. Lendván a 30 ezer lakosból 4 ezer magyar van. Belépődíj, beiratkozási vagy kölcsönzési díj egyik könyvtárban sincs. Náluk is számítógépes kölcsönzés folyik. Mint a Mura-szombati Területi és Tanulmányi Könyvtár, ők is tagjai az országos számítógépes hálózatnak, tehát számukra is elérhető a Mariborban működő központi adatbázis. Ez évben megkezdték a kis könyvtárak hálózatba való bekapcsolását is. A kisebb könyvtárak a MOL, a nagyobb könyvtárak a COBIS programot használják. A lendvai könyvtár ebben az évben kezdte el bevinni saját állományát a központi adatbázisba, de a magyar nyelvű anyaggal az ékezetek, eltérő jelek miatt problémáik vannak. A számítógépes rendszer országos kiépítésével a legkisebb könyvtárnak is lehetősége nyílik, hogy ha a könyv nincs meg saját állományukban, a rendszerben bárhol meglévő könyvet elérhetik, és a lelőhely alapján kikölcsönözhetik. A könyvtárközi kölcsönzést nem az olvasó, hanem a kölcsönző könyvtár fizeti. (Alacsony a postaköltség.) A könyvtárosképzésről is kaptunk rövid tájékoztatást. A gimnáziumból mennek a továbbtanulni vágyók könyvtár szakra – Ljubljánába. 4 éves az egyetemi, 2 éves a főiskolai képzés, középkader képzésük nincs. Elég nagy probléma az utánpótlás. Nincs elég jelentkező könyvtár szakra. Náluk is rosszul fizetett szakma a miénk. A normákat könyvtári törvény szabályozza.

Szlovéniában is működik könyvtárosok egyesülete, amely a Ljubljana-i Nemzeti Könyvtárhoz tartozik. Most van megalakulóban egy másik egyesület, a Muravidéki Könyvtárosok Egyesülete. Reméljük, hogy a Magyar Könyvtárosok Egyesülete felveszi velük a kapcsolatot, s együttműködésünk révén segíthetjük a muravidéki magyarok könyvtárainak, könyvtárosainak munkáját.

A kétnapos út, mely feledhetetlen baráti találkozókat, egyéb szakmai programokat is jelentett, némi bepillantást nyújtott nemcsak a muravidéki magyarság, hanem a szlovén nép életébe is. Meglátogattuk a maribori Egyetemi Könyvtárat, ahol bemutatták a könyvtár és a szlovén adatbázis-központ működését, és irigykedve tapasztalhattuk, hogy az adatbázis elérhető az ország minden részéről. Ljubljánában a patinás épületben lévő Nemzeti Könyvtárba látogattunk el. Este a Petőfi Kör, a ljubljana-i magyarok vendégszerető, baráti vacsoráján vettünk részt, ahol remélhetően számtalan ismeretség, barátság szövődött. A Mura-szombati Baráti Kör vendégeiként szintén egy emlékezetes estét tölthettünk el. Ezért szakmai tapasztalatokban és élményekben gazdag útért köszönet illeti házigazdáinkat, a Mura-szombati Területi és Tanulmányi Könyvtár igazgatóját, Joze Vugrinec urat és Papp József kollégáját, valamint az Olvasószolgálat Szekciónak anyagi támogatást nyújtó Magyar Könyvtárosok Egyesületét.

Nemes Erzsébet

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz

Lezárva: 1996. január 18.

53. szám

Kedves Olvasó! – Ez a hírlevél azért „soványabb” a megszokottnál, mert az előző szám lezárása, január 5. óta csak szűk két hét telt el.

Elnökségi ülés, január 16. – A KKDSZ-től kapott dokumentumok megvitatására (részletes felsorolásukat ld. alább a KKDSZ címszónál) Poprády Géza, az MKE ügyvezető elnöke rendkívüli elnökségi ülést hívott össze. Az elnökség úgy határozott, hogy elfogadja a Három éves megállapodás... c. tervezetet, és támogatja a KKDSZ javaslatait a KJT. kormányzati módosítási kezdeményezés kibővítésére és módosítására, az előterjesztett illetménytáblázzal együtt. Szükségesnek tartotta azonban, hogy néhány megjegyzést fűzzön a tervezetekhez, ill. a javaslatához (például arra vonatkozóan, hogy az MKE fenntartja jogát az önálló véleménynyilvánításra szakmai kérdésekben; elengedhetetlennek tartja, hogy a javasolt béremelés teljes összegét központi forrásból biztosítsák, és a keret tartalmazza a 13. havi fizetések összegét is; az új besorolási és bértábla adjon lehetőséget a kiemelkedő teljesítmények differenciált elismerésére; a szakmai felülvizsgálatok, pályázatok, kinevezések véleményezéséhez javasolja szakmai szakértői jegyzék létrehozását és vállalja annak folyamatos karbantartását).

Fejér Megyei Szervezet (FMSZ) – Az FMSZ 1995. december 4-én megtartotta beszámoló taggyűlését. Az éves munkaterv szerint december 20-án pedig értékelte és díjazta az állományok összetételére és az olvasói igények vizsgálatára kiírt pályázatra beérkezett dolgozatokat. A vezetőség az értékelésre Győri Erzsébetet és dr. Arató Antalt kérte fel. Díjazottak: 1. Harmat József: A Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár idegen nyelvű állománya és használata, 2. Lakatos Ferencné-Pálfalvi Mária: Olvasói igényvizsgálat a székesfehérvári városi könyvtárban, 3. Domoszlai Krisztina: A kielégítetlen könyvkérések a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárban.

Mezőgazdasági Szekció (MeSZ) – A MeSZ soron következő összejövetelét január 18-án tartja a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem tanácstermében. Napirendi pontok: Az 1995. évi tevékenységről és gazdálkodásról szóló beszámoló előterjesztése; Aktuális információk; Programterv az 1996. évre. A megbeszélést követően a résztvevők megtekintik az egyetem könyvtárának újonnan kialakított szabadpolcos övezetét és biztonsági berendezését.

KKDSZ – Vadász Jánostól, a KKDSZ elnökétől az elnökség a KIÉT (Költségvetési Intézmények Érdekegyeztető Tanácsa) résztvevőjeként véleményezésre megkapta 1. a közalkalmazotti előmeneteli és illetményrendszer 1996. évi módosítására készített kormányzati javaslatához szóló, a Munkaügyi Minisztérium-

nak címzett kiegészítést, 2. a KKDSZ javaslatát az illetménytáblázatra, 3. javaslatát a KJT. kormányzati módosítási kezdeményezés kibővítésére és pontosítására, 4. a közalkalmazotti szférában kötendő hároméves megállapodás tervezetét, valamint Vadász János Nincstár című írását, amely a Magyar Államkincstár létrehozása kapcsán született. – Az e dokumentumokhoz érkezett észrevételek megvitatására január 22-én kerül sor, az ülésen az MKE-t Ottovay László főtitkár képviseli.

Magyar Könyvszakmai Szövetség (MKöSZ) – A könyvszakmai válságstáb január 9-ére hívta össze második tanácskozását egy kollektív válságkezelő terv megvitatására. A tanácskozáson Ottovay László főtitkár képviselte az elnökséget. A résztvevők úgy határoztak, hogy az MKöSZ keretei között egyelőre nem folytatják a terv előkészítését.

Magyar Kulturális Szövetség (MKuSZ) – Január 23-án, kedden tartja 5. közgyűlését az MKuSZ, amelyre meghívták az MKE mint tagszervezet képviselőjét, Rády Ferencet is.

Szakszervezetek Nógrád Megyei Könyvtára (SZNMK) – Helyzetkép a szakszervezeti központi könyvtárakról címmel az SZNMK kezdeményezte az MKM-nél egy országos tanácskozás megszervezését az említett intézmények helyzetének, jövőjének, finanszírozási lehetőségeinek áttekintésére.

Koncz Károly újabb könyve – Az MKE a FSZEK-kel közösen, a költségeken 2/3-1/3 részben osztozva kiadni készül Koncz Károly Semmi kis írások a könyvtárból című művét.

Könyvgyűjtő akció – A Magyar Hírlap kezdeményezte a leégett bukaresti egyetem egyetlen könyv nélkül maradt magyar tanszékének támogatását. További tájékoztatást ad: Ungvári Erika (210-0050/252 m.) és Martos Gábor (210-0050/141 m.).

Könyv- és könyvtártörténeti konferencia – Rigában 1996. október 8. és 12. között nemzetközi konferencia lesz a lett nemzeti könyvtárban Könyvtárak, könyvek, ideológia a második világháború alatt (1939–1945) címmel. Az érdeklődők bővebb tájékoztatásért és jelentkezési lapért a titkársághoz fordulhatnak.

Lett meghívás – Február 13-án tartja a Lett Könyvtárosegyesület 5. kongresszusát, amelyre meghívták az MKE képviselőjét is. Az elnökség levélben kívánt sikeres munkát a kongresszusnak.

Olasz könyvtár kérése – A Biblioteca Civica Angelo Mai (24100 Bergamo, Piazza Vecchia 15) gyűjteményt szervez az európai könyvtárak történetével kapcsolatos művekből. Eddig 200 könyvtár járult hozzá az állományhoz könyvekkel és bibliográfiai adatokkal. Online katalógusuk az Interneten is elérhető. A magyar könyvtáraktól is szívesen fogadnának mind dokumentumokat, mind bibliográfiai adatokat a fenti postacímen.

IFLA közgyűlés, 1996, Peking – 1996. augusztus 25. és 31. között lesz Pekingben az idei IFLA közgyűlés, amelynek tájékoztató füzete megérkezett az MKE titkárságára.

IFLA címtár készül – Az IFLA kerekasztala, amely a könyvtárosegyesületek vezetésének kérdéseivel foglalkozik, címtárat készül kiadni a nemzeti egyesületekről kapcsolatfelvételüket megkönnyítendő, mind elektronikus formában, mind nyomtatásban.

Számlaszám-változások – Az OTP-nél megváltoznak a számlaszámok. Megismételjük kérésünket, hogy a szervezetek **FELTÉTLENÜL** jelentsék be a titkárságnak az új számaikat. A titkárság vállalja, hogy – amint a lista teljes – az összesített jegyzéket megküldi minden szervezetnek. Az egyesület központi számlaszáma a következő: 11708001-20102575 (OTP, Budapest, VIII. József krt. 33.).

Előzetes rendezvénytájtár:

- 1996. január 29–31. 4. BOBCATSSS-szimpózium, Budapest, OSZK
- 1995. február 6–7. Szerzői jogi szeminárium
- 1996. február 18–március 1. Nagy-britanniai tanulmányút
- 1996. május 13–16. 7th Joint European Networking Conference, Budapest, MTA
- 1996. augusztus 7–9. Az MKE 28. vándorgyűlése, Debrecen
- 1996. augusztus 27–30. Networkshop '96, Debrecen

Állást keres: Kisebb könyvtárban vagy zenei könyvtárban elhelyezkedne Selmeczi Pálma (értesítési címe: 1734 Budapest, Pf. 64, telefonszáma a titkárságon). Zenei végzettséggel és könyvtári gyakorlattal rendelkezik; korábban könyvtárkezelői tanfolyamot végzett és 1997-ben fog végezni az OSZK könyvtáros-asszisztensi tanfolyamán.

Ez alkalommal sajnos nem érkezett be közlésre szánt állásajánlat.

Falán alkotás

